

Tri koraka antropozofije:  
filozofija, kozmologija, religija

SD 25

Rudolf Steiner

6. do 15. rujna 1922. Goetheanum

## SADRŽAJ

I.	Tri koraka antropozofije	3
II.	Duševne vježbe mišljenja, osjećanja i volje	7
III.	Imaginativne, inspiracijske i intuitivne spoznajne metode	11
IV.	Vježbe spoznaje i volje	15
V.	Iskustva duše pri spavanju	19
VI.	Prijelaz iz duševno-duhovne egzistencije u razvoj čovjeka prema osjetilnom-fizičkom	23
VII.	Krist u Njegovoj vezi s čovječanstvom	27
VIII.	Događaj smrti u vezi s Kristom	31
IX.	Sudbina 'Ja' svijesti u vezi s Krist-problemom	35
X.	Duševno iskustvo volje	39

## I. Tri koraka antropozofije

Veliko mi je zadovoljstvo što mogu održati ovaj ciklus predavanja u Goetheanumu. Ova je ustanova namijenjena promicanju znanosti duha. Ono što se ovdje naziva znanošću duha, ne treba brkati s onim što se danas često pojavljuje kao okultizam, misticizam, i tako dalje. Ti se napori, ili temelje na starim duhovnim tradicijama koje se više ne razumiju kako treba i daju svakakve takozvane uvide u nadosjetilne svjetove na laički način, ili izvana oponašaju uobičajene znanstvene metode, ne shvaćajući da istraživački putevi koji su osmišljeni za ispitivanje osjetilnog svijeta, nikada ne mogu dovesti do nadosjetilnog svijeta. A ono što se pojavljuje u misticizmu, ili je puka obnova starih duševnih iskustava, ili nejasno, često fantastično i iluzorno samopromatranje.

Nasuprot tome, gledište Goetheanuma je ono koje u potpunosti potvrđuje trenutnu perspektivu znanstvenog istraživanja i prepoznaje ga tamo gdje je opravdano. S druge strane, kroz strogo kontroliranu praksu čisto duševnog promatranja, nastoji se doći do objektivnih, točnih rezultata o nadosjetilnom svijetu. Kao takve rezultate prihvaća se samo ono što je dobiveno takvim promatranjem duše, u kojem je duševno-duhovno ustrojstvo jednako precizno razumljivo kao i matematički problem. Radi se o tome da se ovo ustrojstvo od početka prikaže na znanstveno utemeljen način. Ako netko ovu organizaciju nazove 'duhovnim okom', onda mora reći: baš kao što matematičar ima svoje probleme pred sobom, duhovni istraživač ima svoje 'duhovno oko'. Za njega je znanstveno usmjereno najprije na pripremu koji se nalazi u njegovim 'duhovnim organima'. Ako u tim organima vlada 'njegova znanost', on se njome može služiti, a nadosjetilni svijet leži pred njim. Istraživač osjetilnog svijeta svoju znanost usmjerava prema van, prema rezultatima. Istraživač duha prakticira znanost kao pripremu za gledanje. Kada istraživanje počne, znanost već mora ispuniti svoju ulogu. Ako svoje 'viđenje' tada želite nazvati vidovitošću, to je 'točna vidovitost'. Gdje prestaje znanost o osjetilnom, počinje ona o duhu. Iznad svega, duhovni istraživač morao je svoj cjelokupni način mišljenja oblikovati na temelju moderne znanosti o osjetilnom.

Stoga znanosti kojima se danas bavimo, vode u oblast koju otvara znanost duha u modernom smislu. To se ne događa samo za pojedinačna područja prirodne znanosti i povijesti. To se također događa, naprimjer, u medicini. I događa se u svim područjima praktičnog života, u umjetnosti, u moralu i u društvenom životu. To se događa i za religiozna iskustva.

Ova će predavanja pokriti tri od ovih područja, i pokazati kako se ona pretaču u moderne duhovne poglede: filozofiju, kozmologiju i religiju.

Filozofija je nekoć bila posrednik cjelokupnog ljudskog znanja. U njenom Logosu čovjek je stjecao znanje o pojedinim područjima stvarnosti svijeta. Pojedinačne znanosti rođene su iz te supstance. Ali što je ostalo od nje same? Zbir više ili manje apstraktnih ideja koje moraju opravdati svoje postojanje u usporedbi s drugim znanostima, dok ove druge svoje opravdanje nalaze u osjetilnom promatranju i pokusima. Na što se odnose ideje filozofije? To je danas postalo pitanje. Čovjek više u tim idejama ne doživljava neposrednu stvarnost, zbog čega tu stvarnost nastoji teorijski opravdati.

I štoviše: filozofija već u svom nazivu, kao ljubav prema mudrosti, ima da nije samo stvar razuma, nego stvar cijele ljudske duše. Ono što se može 'voljeti' je takva stvar. I mudrost se nekoć osjećala kao nešto stvarno; to nije slučaj s 'idejama', koje se tiču samo razuma i intelekta. Filozofija se od stvari ljudskosti, koja se nekad doživljavala u toplini duše, pretvorila u suhoparno, hladno znanje. A kada aktivno filozofirate, više ne osjećate da ste u stvarnosti.

Ono što je nekad filozofiju činilo pravim iskustvom izgubljeno je u samim ljudima. Osjetilna znanost posredovana je osjetilima, a ono što um misli o opažanjima osjetila sažetak je sadržaja posredovanog osjetilima. Ova misao nema vlastiti sadržaj. Živeći u takvom znanju, čovjek sebe poznaje samo kao fizičko tijelo. Ali filozofija je u početku bila sadržaj duše koji se nije doživljavao fizičkim tijelom. Doživljeno je ljudskim organizmom koji nije osjetilni. To je etersko tijelo koje se nalazi ispod fizičkog tijela i sadržava nadosjetilne sile koje daju oblik i život fizičkom tijelu. Čovjek organizaciju ovog eterskog tijela može koristiti na isti način kao i svoje fizičko tijelo. Ali tada ovo etersko tijelo oblikuje ideje iz nečeg nadosjetilnog, baš kao što fizičko tijelo oblikuje ideje iz osjetilnog, putem osjetila. Antički filozofi razvijali su svoje ideje kroz etersko tijelo. Budući da je duhovni život čovječanstva što se tiče znanja izgubio ovo etersko tijelo, u isto vrijeme je izgubio i stvarnost karaktera filozofije. Filozofija je postala puka konstrukcija ideja. Znanje o eterskom čovjeku treba najprije ponovno steći: tada će i filozofija ponovno moći dobiti karakter stvarnosti. Ovime treba označiti prvo od koraka koje treba napraviti kroz antropozofiju.

Kozmologija je jednom pokazala čovjeku kako je on član univerzalnog svijeta. Za to je bilo potrebno da se ne samo njegovo tijelo, već i njegova duša i duh mogu promatrati kao članovi kozmosa. To je bio slučaj jer su se duševno i duhovno vidjeli u kozmosu. U novije vrijeme kozmologija je postala samo nadgradnja onoga što prirodna znanost zna kroz matematiku, promatranje i pokus. Iz ovoga što se istražuje na ovaj način nastaje kozmička slika. Iz ove slike sigurno se može razumjeti fizičko tijelo čovjeka. Ali etersko tijelo ostaje nedokučivo, i, u još višem smislu, duševno i duhovno u čovjeku. Etersko tijelo se može prepoznati kao član kozmosa samo kada se

kroz njega vidi eterska suštine kozmosa. Ali ovaj eterski aspekt kozmosa može čovjeku dati samo etersku organizaciju. Ali u duši postoji unutarnji život. Treba razumjeti i unutarnji život kozmosa. Drevna kozmologija je bila jedan pogled na unutarnji život kozmosa. Kroz ovaj pogled, čovjekovo duševno biće, koje nadilazi etersko, integrirano je u kozmos. Ali u suvremenom duhovnom životu nedostaje pogled na stvarnost unutarnjeg života duše. Budući da se tako doživljava, u doživljenom sadržaju nema jamstva da on postoji izvan rođenja i smrti. Ono što danas znamo o duši, moglo je nastati s fizičkim tijelom kroz život embrija s daljnjim razvojem u djetinjstvu i može završiti smrću. Starije znanje o ljudima sadržavalo je nešto o duhovnoj prirodi čovjeka, a ono što danas znamo samo je odraz. Na to se gledalo kao na astralnu bit čovjeka. Nije to ono što se doživljava u mišljenju, osjećanju i volji duše, već nešto što ima svoj odraz u mišljenju, osjećanju i volji. Ne može se misliti, osjećati i htjeti, kao da su oni integrirani u kozmos. Jer oni žive samo u fizičkom biću čovjeka. S druge strane, astralni entitet se može shvatiti kao član kozmosa. On ulazi u fizičko biće pri rođenju i napušta ga pri smrti. Ono što je skriveno iza mišljenja, osjećanja i volje, tijekom života između rođenja i smrti - astralno tijelo - kozmička je bit čovjeka.

Budući da je moderno znanje izgubilo astralnu bit čovjeka, izgubilo je i kozmologiju koja je mogla obuhvatiti čovjeka. Ima samo fizičku kozmologiju. Ali to sadrži samo osnove fizičkog čovjeka. Neophodno je ponovno steći znanje o astralnom biću. Tada će opet postojati kozmologija koja uključuje čovjeka.

To označava drugi korak antropozofije.

Religija se u izvornom smislu temelji na iskustvu kroz koje čovjek spoznaje da je neovisan o svom fizičkom i eterskom biću, kroz koje postoji između rođenja i smrti, i o kozmosu, u mjeru u kojoj sudjeluje u takvoj egzistenciji. Sadržaj ovih iskustava tvori stvarno ljudsko duhovno biće, ono što naša riječ 'Ja' samo nagovještava. Ovo 'Ja' je nekoć za čovjeka značilo nešto što je samo po sebi znalo da je neovisno o cjelokupnoj fizikalnosti i također neovisno o astralnom biću. Takvo iskustvo činilo je da se ljudi osjećaju kao da su u svijetu, onom koji im daje tijelo i dušu, samo slika. Osjećao se povezan s božanskim svijetom, spoznaja tog svijeta skrivena je razumskom promatranju. Do pogleda na taj svijet, postupno dovodi spoznaja eterskog i astralnog čovjeka. Kod osjetilnog gledanja, čovjek se mora osjećati odvojenim od božanskog svijeta kojemu pripada njegovo najdublje biće. S tim svijetom se ponovno povezuje kroz nadosjetilno znanje. Kroz to, nadosjetilna spoznaja se stapa s religijom.

Da bi to bio slučaj, mora se moći vidjeti prava priroda 'Ja'. Ali za moderno znanje je to izgubljeno. Čak i filozofi vide 'Ja' samo kao sažetak duševnih iskustava. Međutim, predodžba koju oni time dovijaju o 'Ja', pobija se svakim snom. Jer u snu se sadržaj ovog 'Ja' briše. Svijest koja poznaje samo

takvo 'Ja', ne može spoznajno odvesti u religiju. Jer nema ničeg čime se odupire gašenju u snu. Ali spoznaja o pravom 'Ja' izgubljena je za moderni intelektualni život. Ali s time i mogućnost dolaska u religiju iz spoznaje. Ono što je nekoć postojalo od religije prihvaća se iz tradicije kao nešto što ljudsko znanje više ne može doseći. Na taj način religija postaje sadržaj vjerovanja koje se želi postići izvan znanstvenih iskustava. Znanje i vjera postaju dva odvojena doživljaja nečega što je nekad bilo jedinstvo.

Prvo se mora pojaviti jasna spoznaja pravog 'Ja' ako religija želi imati pravo mjesto u životu čovječanstva. Suvremena znanost, čovjeka shvaća kao istinsku stvarnost samo u smislu njegovog fizičkog bića. On dalje mora biti prepoznat kao eterski, astralni i duhovni ili 'Ja' čovjek, tada će znanost postati osnova religijskog života.

To označava treći korak antropozofije.

Sada će zadatak sljedećih predavanja biti pokazati mogućnost da se etersko ljudsko biće može prepoznati, odnosno da se filozofiji može dati stvarnost; daljnji zadatak bit će pokazati astralnog čovjeka, odnosno pokazati da je moguće kozmologija koja uključuje čovjeka; i konačno će se pojaviti kao zadatak dovesti do spoznaje 'pravog Ja' kako bi se pokazala mogućnost religioznog života koji počiva na temelju spoznaje.

## II. Duševne vježbe mišljenja, osjećanja i volje

Filozofija nije nastala na isti način na koji se pojavljuje u modernim vremenima. Tako se sada radi o povezivanju ideja koje nisu doživljene iznutra, tako da samosvjesna osoba osjeća da su dio stvarnosti. Zbog toga se traže sva moguća teorijska sredstva kojima se želi dokazati kakav je odnos sadržaja filozofije prema stvarnosti. Na taj se način, međutim, dolazi samo do različitih filozofskih sustava, za koje se može reći da svi imaju izvjesnu relativnu ispravnost, jer u biti, razlozi kojima ih pobijaju jednako su vrijedni kao i oni kojima se žele dokazati.

Poanta antropozofije je da se sa stvarnošću filozofskog sadržaja ne može pomiriti kroz teorijsko razmišljanje, već razvijanjem metode spoznaje koja je, s jedne strane, slična onoj kroz koju je filozofija stečena u antičko doba, i koja je, s druge strane, potpuno precizna poput matematičkih i znanstvenih metoda modernog doba.

Stara metoda bila je napola nesvjesna. U usporedbi sa stanjem svijesti u kojem se nalazi suvremeni čovjek kada razmišlja znanstveno, to je u sebi imalo nešto polusanjivo. Nije živjela u snovima koji nisu izravno jamčili svoj stvarni sadržaj, nego u snovima na javi koji su upravo kroz sadržaj upućivali na stvarnost. Međutim, takav duševni sadržaj nema apstraktni karakter, već *slikoviti* karakter.

Takav duševni sadržaj mora se ponovno steći; ali prema suvremenom stanju ljudskog razvoja, u punoj svijesti; u istom stanju svijesti koji postoji u znanstvenom mišljenju. Antropozofsko istraživanje nastoji to postići na prvom stupnju nadosjetilnog znanja, u imaginativnom stanju svijeta. To se postiže procesom meditacije u duši. Time se cjelokupna snaga duševnog života usmjerava na lako razumljive ideje i zadržava na njima. Kao rezultat toga, ako se to ponavlja kroz dovoljno dugo vremensko razdoblje, konačno će se primijetiti kako duša postaje slobodna od tjelesnog iskustva. Jasno se vidi da je svako mišljenje obične svijesti odraz duhovne aktivnosti koja je kao takva nesvjesna, ali koja postaje svjesna jer u svoj tijek uključuje čovjekov fizički organizam. Svako uobičajeno mišljenje u potpunosti ovisi o nadosjetilnoj duhovnoj aktivnosti oponašanoj u fizičkom organizmu. Ali svjesno postaje samo ono čemu fizički organizam dopusti da postane svjesno.

Meditacijom se duhovna aktivnost može osloboditi od fizičkog organizma. Duša tada doživljava nadosjetilno na nadosjetilni način. Više se duševno ne doživljava u fizičkom organizmu nego u eterskom organizmu. Čovjek ima predodžbu s karakterom slike.

U tim predodžbama pred sobom imamo slike sila koje dolaze iz nadosjetilnog i koje su u osnovi organizma kao njegove sile rasta, a također i kao sile koje su djelotvorne u regulaciji procesa prehrane. Čovjek ima stvarni pogled na životne sile. To je stupanj imaginativne spoznaje. Na taj način živite u eterskom ljudskom organizmu. I sa svojim vlastitim eterskim organizmom živite u eterskom kozmosu. Ne postoji tako oštra granica između eterskog organizma i eterskog kozmosa, u smislu subjektivnog i objektivnog kao što postoji u fizičkom mišljenju o stvarima svijeta.

S ovim iskustvom u imaginativnoj spoznaji, može se ponovno iskusiti stara filozofija sa sadržajem stvarnosti; ali također možemo koncipirati novu filozofiju. Prava koncepcija filozofije može nastati samo kroz ovu imaginativnu spoznaju. Jednom kada je ova filozofija tu, tada je može shvatiti i razumjeti obična svijest. Zato jer govori iz imaginativnog iskustva, u oblicima koji dolaze iz duhovne (eterske) stvarnosti i čiji se stvarni sadržaj može ponovno iskusiti kada ga apsorbira obična svijest.

Za kozmologiju je potrebna viša razina spoznajne aktivnosti. To se stječe kad se meditacija proširi. Čovjek ne razvija samo intenzivno mirovanje na sadržaju duše, već i potpuno svjesnu ustrajnost na duševnom mirovanju bez sadržaja, nakon što je netko uklonio meditativni sadržaj duše iz svijesti. To dovodi do toga da duhovni sadržaj kozmosa teče u duševni život bez sadržaja. Čovjek doseže stupanj inspiracijske spoznaje. Pred vama je duhovni kozmos, kao što fizički kozmos imate pred svojim osjetilima. Dođete do toga, da u silama duhovnog kozmosa, vidite ono što se duhovno događa u procesu disanja između ljudi i kozmosa. U ovom procesu disanja i u drugim ritmičkim procesima ljudskog bića, nalazi se fizička slika onoga što postoji u duhovnom, u astralnom ljudskom organizmu. Dolazi se do pogleda kako ovaj astralni organizam egzistira izvan zemaljskog života u duhovnom kozmosu, i kako se u fizički organizam uvlači kroz život embrija i rođenja, da bi ga ponovno napustio u smrti. Kroz ovo znanje može se razlikovati nasljeđe, koje je zemaljski proces, od onoga što ljudi donose sa sobom iz duhovnog svijeta.

Na taj način inspiracijsko znanje vodi do kozmologije koja može obuhvatiti ljude u smislu njihove duševne i duhovne egzistencije. Inspiracijski uvidi razvijaju se u astralnom organizmu. Imate ih iskustvom egzistencije izvan vašeg tijela u kozmosu duha. Ali oni se odražavaju u eterskom organizmu, a u slikama koje tamo nastaju mogu se prevesti na ljudski jezik i spojiti sa sadržajem filozofije. To vam daje kozmičku filozofiju.

Za religioznu spoznaju neophodna je treća stvar. Čovjek mora uroniti u bića koja se slikovito otkrivaju inspiracijskom sadržaju spoznaje. To se može postići ako se do sada opisanoj meditaciji dodaju duševne vježbe volje. Naprimjer, pokušava se predočiti procese koji imaju određeni tijek u fizičkom svijetu, ali obrnutim redosljedom, od unatrag prema naprijed. Čineći to, prodire se u proces volje koji se ne koristi u običnoj svijesti, duševni život



oslobađa se vanjskog kozmičkog sadržaja, i uranja u dušu bića koja se otkrivaju u inspiraciji. Dolazi se do prave intuicije, do zajedničkog života s bićima u duhovnom svijetu. Ova iskustva intuicije odražavaju se u eterskom a također i u fizičkom čovjeku, i tim odražavanjem rezultiraju sadržajem religiozne svijesti.

Kroz ovu intuitivno spoznaju dolazi se do uvida u pravu bit 'Ja', koje je zapravo utonulo u duhovni svijet. Ono što je prisutno u običnoj svijesti ovog 'Ja', samo je vrlo slab odraz njegovog pravog oblika. Kroz intuiciju se postiže mogućnost da se ovaj slabi odraz osjeti u jedinstvu s božanskim pravsvijetom kojem pripada kroz svoj pravi oblik. Ovo također omogućuje vidjeti kako duhovno biće, istinsko 'Ja', postoji u duhovnom svijetu kada je ljudsko biće uronjeno u stanje spavanja. U tom stanju fizički i eterski organizam trebaju ritmičke procese za svoje regulacije. U budnom stanju, 'Ja' živi u tim ritmovima, i fizički metabolički procesi su integrirani u njega. U stanju spavanja, ritmovi ljudskog bića i metabolički procesi kao procesi fizičkog i eterskog organizma žive za sebe; a astralni organizam i 'Ja' imaju svoju egzistenciju u duhovnom svijetu. Kod inspiracijske i intuitivne spoznaje čovjek se svjesno prenosi u ovaj svijet. On živi u duhovnom kozmosu, kao što kroz svoja osjetila živi u fizičkom kozmosu. Može spoznajno govoriti o sadržaju religiozne svijesti. On to može učiniti jer se ono što je duhovno doživljeno, odražava u fizičkom i eterskom biću, a zrcalne slike mogu se izraziti jezikom. U tom obliku ono izraženo ima sadržaj koji može osvijetliti religijski smisao ljudskom umu obične svijesti.

Filozofija se spoznaje kroz imaginativno znanje, kozmologija kroz inspiracijsko, a religiozni život kroz intuiciju. Uz već opisano, sljedeća duševna vježba također vodi do intuicije. Pokušava se intervenirati u život, koji se inače nesvjesno razvija iz čovjekove dobi u drugu dob, na način da se svjesno stječe navike koje nije imao ili se mijenja navike koje ima. Što je veći napor potreban za takvu promjenu, to je ona bolja za postizanje intuitivne spoznaje. Jer ta preobrazba uzrokuje odvajanje sila volje od fizičkog i eterskog organizma. Volja se veže za astralni organizam i za pravi oblik 'Ja', i time to dvoje svjesno uranjamo u duhovni svijet.

U suvremenom duhovnom razvoju čovječanstva prvo se razvilo ono što se može nazvati apstraktnim mišljenjem. Ljudi u ranijim razdobljima nisu imali takav način mišljenja. Ali on je neophodan za razvoj ljudske slobode. Jer odvaja snagu misli od slikovnog oblika. Ostvaruje se mogućnost mišljenja kroz fizički organizam. Ali takvo mišljenje nije ukorijenjeno u stvarnom svijetu. Sadržano je samo u prividnom svijetu. U ovom iluzornom svijetu, procesi prirode se mogu prikazati bez da ljudi išta pridonose tim slikama. Dolazi se do slike prirode, koja kao slika ne može biti stvarna, jer život u misaonoj slici nije stvarnost sama po sebi, već samo iluzija. Ali u to prirodno mišljenje također se mogu ugraditi moralni impulsi, na takav način da ne

vrše nikakvu prisilu na ljude. Sami moralni impulsi su stvarni jer dolaze iz duhovnog svijeta; način na koji ih ljudi doživljavaju u svom iluzornom svijetu omogućuje im da se slobodno određuju prema njima, ili ne određuju. Na njih ne vrše nikakav pritisak, ni kroz tijelo ni kroz dušu.

Tako čovječanstvo ide naprijed, na način da mišljenje koje je u davnim vremenima bilo posve, nesvjesno, vezano za imaginativnu, inspiracijsku i intuitivnu spoznaju, i u kojem su se misli otkrivale koliko i sama imaginacija, inspiracija i intuicija, da ono postaje apstraktno mišljenje, koje je provedeno kroz fizički organizam. U tom mišljenju, koje ima iluzoran život, jer je duhovna supstanca smještena u fizički svijet, čovjek doživljava mogućnost razvoja objektivne spoznaje prirode i svoje moralne slobode. (*više o tome u mojoj 'Filozofiji slobode', u mojim spisima 'Kako se stječe uvid u više svjetove?', 'Teozofija', 'Tajna znanost', itd.*) No, da bismo se vratili filozofiji, kozmologiji i religiji koje obuhvaćaju cijelog čovjeka - za razliku od stare snovidnosti - neophodno je ući u područje egzaktne vidovitosti u imaginaciji, inspiraciji i intuiciji. U oblasti života apstraktnih predodžbi čovjek doseže svoju punu svijest. Kako čovječanstvo napreduje, njegova je dužnost punu svijest unijeti u iskustva duhovnog svijeta. To je ono na čemu se u budućnosti treba graditi pravi čovjekov napredak.

### III. Imaginativne, inspiracijske i intuitivne spoznajne metode

Kada uđe u imaginativnu spoznaju, čovjekov unutarnji život poprima drugačiji oblik nego u običnoj svijesti. A mijenja se i odnos prema svijetu. Ova promjena je uzrokovana koncentriranjem svih sila duše u lako razumljiv sklop ideja. Mora biti tako lako razumljivo da ništa od nesvjesnog procesa ne dolazi u obzir kod meditacije. Tu se sve mora odvijati samo unutar duše i duha. Svatko tko prolazi kroz matematički problem može biti sasvim siguran da se bavi samo duševnim i duhovnim aspektima. Nesvjesne reminiscencije ideja pod utjecajem osjećaja ili volje neće doći u obzir. Tako to mora biti u meditaciji. Ako uzmete ideju koju izvučete iz sjećanja, ne možete znati koliko tjelesnog, instinktivnog, nesvjesnog duševnog elementa unosite u svijest, što u isto vrijeme ima duševni učinak kada počiva na ideji. - Zato je najbolje za meditaciju odabrati nešto za što ste sigurni da je vašoj duši potpuno novo. Ako tražite savjet od iskusnog duhovnog istraživača, prije svega će to uzeti u obzir. Predložit će sadržaj meditacije koji je vrlo jednostavan, i kakvog se nikada prije sigurno niste sjetili. Nije važno ako sadržaj odgovara nečemu već doživljenom ili čak nekoj činjenici u svijetu osjetila. Može se pribjeći slikovnoj ideji koja ne prikazuje ništa izvanjsko, naprimjer 'mudrost živi i protječe u svijetlu'. Bitno je počivati na takvom kompleksu ideja. Tijekom ovog počivanja jačaju duševne i duhovne snage, kao što pri obavljanju posla jačaju mišićne snage. Jednom meditacija može biti kratka; ali mora se ponavljati tijekom dugih vremenskih razdoblja ako se želi postići uspjeh. Ovisno o vašim sklonostima, ovaj uspjeh može za nekog doći nakon nekoliko tjedana, a za drugog godina. Ako netko želi postati pravi duhovni istraživač, mora takve vježbe raditi na strogo sustavan, intenzivan način. Prije svega, meditirajući na ovdje naveden način, meditant će kroz svoj unutarnji život imati veću kontrolu nad izjavama duhovnog istraživača nego to ima obični zdrav razum. No, ako je potonji dovoljno nepristran i bez predrasuda, prilično je sposoban za takvu kontrolu.

Meditacija mora biti potpomognuta prakticiranjem snage karaktera, unutarnje istinoljubivosti, smirenosti duševnog života, i potpune pribranosti. Jer samo kada je duša prožeta tim kvalitetama, ona će ono što se oblikuje u meditaciji postupno utisnuti u cjelokupnu čovjekovu organizaciju.

Ako je kroz takvu praksu postignut pravi uspjeh, tada sebe doživljavate u eterskom organizmu. Misaono iskustvo poprima drugi oblik. Ne doživljavate misli samo u apstraktnom obliku kao prije, već na takav način da u njima osjećate snagu. Prethodno proživljene misli mogu se samo misliti; nemaju moć nad nekom aktivnošću. Misli koje netko sada proživljava, imaju snagu sila rasta, koje preobraze osobu iz malog djeteta u odraslu osobu. No, upravo je zato potrebno da se meditacija provodi na ispravan način. Jer ako u to

interveniraju podsvjesne sile, ako to nije čisto duševno duhovni čin koji se odvija uz punu obzirnost, razvijaju se impulsi koji, poput prirodnih sila rasta, interveniraju u vlastiti organizam. To se nikako ne smije dogoditi. Vaš vlastiti fizički i eterski organizam mora ostati potpuno nedirnut meditacijom. S pravilnom meditacijom počinjete živjeti s novo razvijenim sadržajem misli i sila, izvan vašeg vlastitog fizičkog i eterskog organizma. Čovjek ima iskustvo etera; a vlastiti organizam ostvaruje odnos relativne objektivnosti prema osobnom iskustvu. Gledate u to, i ono u misaonom obliku odražava ono što doživljavate u eteru.

Ovo iskustvo je zdravo kada osoba dosegne stanje kroz koje može slobodno izmjenjivati egzistenciju u eteru i egzistenciju u svom fizičkom tijelu. Ako postoji nešto što vas tjera u etersku egzistenciju, onda to stanje nije ispravno. Morate imati potpuno slobodnu orijentaciju unutar sebe i izvan sebe.

Prvo iskustvo koje se može postići kroz takav unutarnji rad je promatranje vlastitog prošlog života na Zemlji. Vidi se kako su ga oblikovale sile rasta od djetinjstva nadalje. Gledate ga kao da gledate misaone strukture koje su kondenzirane u sile rasta. Pred sobom nemamo samo slike sjećanja iz vlastitog života. Pred sobom imamo slike eterskog odvijanja činjenica koje su se odvijale u našem vlastitom biću, a da nisu ušle u običnu svijest. Ono što je u svijesti i živi u sjećanju, samo je apstraktna nuspojava stvarnog procesa. U određenom smislu to je samo gornji val, čije je formiranje rezultat dubinskog procesa. Imate pregled tkanja i rada vlastitog eterskog organizma tijekom svog zemaljskog života.

Kada se promatra ovaj proces, otkriva se učinak eterskog kozmosa na ljude. To možemo doživjeti kao sadržaj filozofije. To je mudrost, ali ne u apstraktnom pojmovnom obliku, već kao oblik eterske aktivnosti u kozmosu.

Za običnu svijest, samo vrlo malo djeteta, koje još nije naučilo govoriti, ima isti odnos prema kozmosu kao osoba s istinskom imaginacijom. Ali ovo dijete još nije odvojilo misaone sile od općih (eterskih) sila rasta. To se događa tek kad naučite govoriti. Apstraktne misaone sile se odvajaju od prethodno postojećih općih sila rasta. Čovjek u kasnijim fazama svog života ima te apstraktne sile mišljenja; ali one su samo u fizičkom organizmu; nisu apsorbirane u etersku egzistenciju. Čovjek stoga ne može sebe dovesti do svijesti o odnosu koji ima s eterom. Osoba koja ima imaginaciju to uči.

Vrlo malo djeteta je nesvjesni filozof; filozof s imaginacijom opet je malo dijete, ali probuđeno do pune svijesti.

Kroz vježbe inspiracije, nova sposobnost se dodaje onima koje su već razvijene, naime, sposobnost da se iz svijesti izbrišu slike na kojima smo počivali u meditaciji. Mora se izričito naglasiti da ono što se ovdje mora

razviti, da je to sposobnost proizvoljnog uklanjanja slika koje su prethodno zauzimale meditaciju, opet slobodnom voljom. Uklanjanje ideja koje nisu uvedene u svijest slobodnim izborom nije dovoljno. Za uklanjanje slika stečenih u meditaciji potrebna je veća duševna energija nego za gašenje slika koje su u svijest došle na drugi način. A ta veća energija je potrebna za napredovanje u nadosjetilnoj spoznaji.

Na taj način postizete budan ali potpuno prazan duševni život. Čovjek ustraje u budnoj svijesti. Ako netko doživi ovo stanje u potpunoj trijeznosti, tada je duša ispunjena duhovnim činjenicama, kao što je putem osjetila ispunjena fizičkim osjetilnim činjenicama. To je stanje inspiracije. Čovjek unutarnjim životom doživljava u kozmosu, kao što bi inače sebe doživljavao takvim unutarnjim životom u fizičkom organizmu. Ali znate da u sebi doživljavate kozmički život, da se duhovne stvari i procesi kozmosa otkrivaju kao vaš unutarnji život duše. Sada mora stati mogućnost, da se ovo unutarnje iskustvo kozmosa uvijek slobodno izmjenjuje sa stanjem obične svijesti. Tada ono što doživljavate u inspiraciji uvijek možete povezati s nečim što doživljavate u običnoj svijesti. U osjetilno percipiranom kozmosu vidimo sliku onoga što je duhovno iskustvo. Proces ne može usporediti s onim kojim se uspoređuje novo iskustvo života sa slikom sjećanja koja se javlja u svijesti. Duhovni pogled koji netko stječe je poput novog iskustva, a osjetilni pogled na kozmos je poput slike iz sjećanja.

Duhovni pogled koji se na ovaj način stječe o kozmosu razlikuje se od imaginativnog. Ono stvara općenite slike eterskog događaja; tijekom inspiracije pojavljuju se slike duhovnih bića koja vladaju ovim eterskim događajem. Ono što smo upoznali kao Sunce i Mjesec, kao planete i zvijezde stajačice, ovdje u fizičkom, osjetilnom svijetu, ponovno nalazimo kao kozmičke entitete. Čini se da je naše vlastito duševno duhovno iskustvo, uključeno u krug svjetova ovih kozmičkih bića. Čovjekov organizam tek sada postaje razumljiv, jer na njegov oblik i život ne utječe samo ono što vide ljudska osjetila, već i kreativna bića u činjenicama osjetilnog svijeta. Sve što se tako doživi u inspiraciji, potpuno je zatvoreno običnoj svijesti. Ljudi bi toga bili svjesni samo kad bi svoj proces disanja doživjeli na isti način kao i proces percepcije. Za običnu svijest, ostaje skriveno kozmičko djelovanje između čovjeka i svijeta. Filozofija joge nastoji doći do kozmologije pretvarajući proces disanja u proces percepcije. Moderni zapadnjaci to ne bi trebali oponašati. Tijekom razvoja čovjek je ušao u takvu organizaciju koja takve vježbe joge isključuje. Time se nikada ne bi potpuno odvojio od svog organizma i stoga ne bi zadovoljio zahtjev da fizički i eterski organizam ostavi netaknutim. Takve vježbe odgovarale su prošlom razdoblju u ljudskom razvoju. Ali ono što je kroz njih postignuto, mora biti postignuto na način koji je upravo opisan za inspiracijsku spoznaju. Na taj način, ono što je čovječanstvo moralo doživjeti u budnim snovima u prošlosti, doživljava potpuno svjesno.

Ako je filozof potpuno svjesno dijete, kozmolog mora postati potpuno svjesni čovjek starih vremena, vremena u kojem se duh kozmosa još mogao promatrati kroz prirodne sposobnosti.

U intuiciji, vježbom volje opisanom prošli put, čovjek i njegova svijest potpuno se prenose u objektivni svijet kozmičkih duhovnih bića. Postiže stanje iskustva, koje je imalo samo primitivno čovječanstvo na Zemlji. Bili su povezani s unutaršnjim bićem kozmičke okoline, kao i s procesima vlastitog tijela. Ti procesi nisu bili potpuno u nesvjesnom kao kod modernog čovjeka. Odražavali su se u duši. Ljudi su svoj rast i metabolizam, doživljavali kao u budnim slikama sna. A ono što je čovjek na taj način doživio omogućilo mu je da svojom duhovnom nutrinom percipira procese u svom kozmičkom okruženju na način sna. Imao je snolik intuiciju, od koje danas postoji samo odjek kod posebno nadarenih ljudi. Za svijest primitivnog čovjeka okolina je bila i materijalna i duhovna u isto vrijeme. Ono što se tamo doživljavalo kao polusan, bilo je religiozno otkrivenje pračovjeka. Za njega je to bio izravni nastavak, preostatak njegovog života. Ova iskustva o duhovnom svijetu, koja je primitivno čovječanstvo sanjalo, potpuno su nesvjesna za moderne ljude. Osoba koja spoznaje intuitivno, dovodi ih do pune svijesti. Time se na novi način vraća natrag u stanje primitivnog čovjeka, kojemu je svijest o svijetu pružala religiozni sadržaj.

Kao što filozof postaje potpuno svjesno dijete, kozmolog postaje potpuno svjesna osoba jedne srednje epohe čovječanstva koja je sada prošla, tako onaj tko je religiozan u suvremenom smislu ponovno postaje sličan pračovjeku, samo što u svojoj duši, duhovni svijet ne doživljava kao san, nego potpuno svjesno.

## IV. Vježbe spoznaje i volje

Za razvoj inspiracijske spoznaje, rečeno je da je temeljna vježba uklanjanje iz svijesti slika koje su se pojavile u svijesti tijekom meditacije ili kao rezultat procesa meditacije. Ali ova vježba je zapravo samo preliminarna vježba za drugu. Na taj način možete steći pregled vlastitog životnog puta na način koji je prikazan u prošlom razmatranju. Također dolazimo do pogleda na duhovni kozmos, utoliko što živi u eterskim događajima. Projicirana na čovjeka, dobiva se slika živog eterskog kozmosa. Vidi se kako sve što se može ubrojiti u nasljeđe, prelazi iz fizičkih organizama predaka u fizičke organizme potomaka u neprekidnom procesu. Ali također se vidi kako se za činjenice eterskog organizma javlja stalno novi učinak eterskog kozmosa. Ovaj se učinak suprotstavlja nasljeđu. Takav je da utječe samo na pojedinog čovjeka. Uvid u te stvari posebno je važan za odgajatelja.

Da bi se napredovalo u nadosjetilnom znanju, potrebno je sve više razvijati praksu uklanjanja imaginativnih slika. U svrhu uvećavanja snaga duše. Jer u početku dobivate pregled svog života samo od rođenja. Doista je pred nama duševno duhovni aspekt čovjeka, ali za to se ne može reći da postoji izvan fizičkog života čovjeka.

Nastavljanje ovih vježbi inspiracije pokazuje da moć uklanjanja ovih imaginativnih slika postaje sve veća. Tada postaje toliko velika da čovjek iz svijesti može potpuno ukloniti sliku vlastitog života. Tada ima svijest koja je također oslobođena sadržaja vlastitog fizičkog i eterskog bića.

Kroz višu inspiraciju, u višem stupnju prazne svijesti, ulazi slika psihičke duhovne prirode kakva je bila prije nego što je čovjek napustio psihički duhovni svijet i ušao u fizički, i sjedinio se s tijelom koje postoji kroz začecje i razvoj embrija. Dobiva se ideja o tome kako su astralna i 'Ja' organizacija zaodjenute u etersku, koja dolazi iz eterskog kozmosa, i u fizičku, koja nastaje u fizičkom slijedu nasljeđa.

Samo na taj način može se doći do spoznaje o vječnoj biti čovjeka, koji tijekom njegove zemaljske egzistencije živi u odrazu, predodžbi, osjećaja i volje, duše. Ali ovo također daje ideju o pravoj prirodi predodžbi. Jer to zapravo nemate u svom pravom obliku unutar zemaljske egzistencije.

Pogledajte ljudski leš. On ima oblik, strukturu čovjeka. Iz njega je iscurio život. Ako razumijete prirodu leša, ne mislite o tome kao o nečem originalnom. Prepoznajte ga kao ostatak živog fizičkog čovjeka. Sile vanjske prirode kojima je leš izručen, mogu ga uništiti; ali ga ne mogu izgraditi. - Na sličan način, na višoj razini percepcije, čovjek prepoznaje ljudsko zemaljsko mišljenje kao mrtvi ostatak onoga što je mišljenje bilo kao živo, prije nego što je čovjek prešao iz svog života u duhovnom i duševnom svijetu u zemaljsku

egzistenciju. Priroda zemaljske misli jednako je sama po sebi neshvatljiva, kao što je neshvatljiv oblik ljudskog organizma iz sila koje djeluju u lešu. Zemaljsko mišljenje treba prepoznati kao mrtvo, ako ga se želi ispravno prepoznati.

Ako ste na putu takve spoznaje, onda možete prozreti i bit zemaljske volje. To se u nekom prepoznaje kao nešto mlađa komponenta duše. Ono što je skriveno iza volje, s mišljenjem je povezano na isti način, na koji je vrlo malo dijete u odnosu na fizički organizam povezano s umirućim starcem. Ali kod duše je slučaj da se djetinjstvo i starost, doista umiruće postojanje, ne razvijaju jedno za drugim, već postoje jedno pokraj drugog.

Međutim, iz iznesenog se mogu vidjeti određene posljedice na filozofiju, koja želi oblikovati svoje ideje samo na temelju iskustva zemaljske egzistencije. Za svoj sadržaj prima samo mrtve ili barem umiruće ideje. Njena dužnost stoga može biti samo prepoznati mrtvi karakter svijeta misli, i iz mrtvih izvući zaključke da je postojalo nešto što je bilo živo. U onoj mjeri u kojoj netko ostaje u konceptualnoj, dokazivoj metodi fizičkog čovjeka, ne može željeti ništa drugo. Ova čisto intelektualistička filozofije, stoga do istinske biti duše može doprijeti samo na neizravan način. Može ispitati prirodu ljudske misli i prepoznati njenu umiruću prirodu. Tada se neizravno može dokazati da mrtvac pokazuje na ono živo, kao što leš pokazuje na živog čovjeka.

Samo inspiracijska spoznaja može doći do pravog pogleda na ono što je istinski duševno. Kroz duševne vježbe za inspiraciju, misaoni leš u određenom smislu oživljava. Istina je da čovjek nije potpuno vraćen u stanje prije početka zemaljske egzistencije; ali čovjek u sebi oživljava pravu sliku ovog stanja, iz čije se suštine može prepoznati da iz pred zemaljske egzistencije zrači u zemaljsku egzistenciju.

Kroz razvoj intuicije vježbama volje, rezultat je da se u podsvijesti oživljava pred zemaljska egzistencija, koja je u mišljenju umrla tijekom zemaljske egzistencije. Kroz ove vježbe volje čovjek se dovodi u stanje kroz koje ulazi u duhovni svijet izvan svoj fizičkog i eterskog organizma. Doživljava iskustvo egzistencije nakon odvajanja od tijela. To mu daje pregled onoga što se stvarno događa kod smrti. Iz te perspektive on može govoriti o kontinuitetu duše i duha nakon prolaska kroz smrt.

Čisto intelektualistička konceptualna filozofija može doći do priznanja besmrtnosti duše samo na neizravan način. Baš kao što prepoznaje nešto poput mrtvaca u mišljenju, može otkriti nešto popu klice u volji, nešto što ima inherentan život koji nadilazi raspadanje tijela, jer se njena suština već pokazuje neovisnom o njemu tijekom zemaljske egzistencije. Na taj način, ne zaustavljajući se na mišljenju, već čineći cjelokupan duševni život samospoznajom, može se postići neizravno prepoznavanje vječne suštine



čovjeka. Da bismo to učinili, ne smijemo ograničiti svoje razmatranje na mišljenje, već interakciju mišljenja s drugim silama duše podvrgnuti filozofskoj metodi dokazivanja. No, to vodi samo do doživljaja vječne čovjekove biti kakva je u zemaljskoj egzistenciji, a ne do pogleda na stanje ljudskog duha i duše prije i poslije zemaljske egzistencije. U ovoj situaciji je naprimjer, filozofija B. Bergsona, koja se temelji na sveobuhvatnoj samospoznaji onoga što se može dokučiti u zemaljskoj egzistenciji, ali koja ne želi ući u područje stvarne nadosjetilne spoznaje.

Sva filozofija koja želi ostati unutar obične svijesti, može samo posredno doći do znanja o pravoj prirodi ljudske duše.

Do kozmologije na način da uključuje cjelokupnog čovjeka može se doći samo imaginativnom, inspiracijskom i intuitivnom spoznajom. Unutar obične svijesti samo je dokaz o umiranju i embrionalnom ponovnom buđenju života čovjekove duše. Iz ove činjenice, kad se sagleda nepristrano, mogu se stvoriti ideje koje ukazuju na nešto kozmičko i omogućuju da se to razumije. Ali te ideje su samo ono što zrači iz duhovnog kozmosa u čovjekovu nutrinu i također se unutar čovjeka pokazuje u promijenjenom obliku. U ranijim vremenima filozofija je još uvijek imala dio koji se zvao kozmologija. Ali pravi sadržaj ove kozmologije bile su vrlo apstraktne ideje koje su tradicionalno bile sačuvane iz starih oblika kozmologije. Čovječanstvo je te ideje stvorilo dok je još postojala drevna sanjalačka imaginacija, inspiracija i intuicija. Te su ideje preuzete iz tradicije i uklopljene u tkivo čisto intelektualnog logičkog ili dijalektičkog zaključivanja. Ljudi često nisu bili ni svjesni da su primili te ideje. Smatralo se da su napravljene. Postupno se pokazalo da u suvremenom duhovnom životu ne postoji stvarna unutarnja povezanost s tim idejama. Stoga je ova 'racionalna kozmologija' gotovo potpuno diskreditirana. Trebalo je napraviti prostor za fizičku kozmologiju izgrađenu iz čisto fizičkog, osjetilnog znanja o prirodi, ali koja za nepristrano promatranje više ne uključuje čovjeka u svom opsegu.

Prava kozmologija moći će ponovno nastati tek kada se prihvati imaginacijska, inspiracijska i intuitivna spoznaja, i njeni rezultati iskoriste za spoznaju svijeta.

Ono što je trebalo reći za kozmologiju, još se više odnosi na spoznaje iz područja religije. U području religije mora se steći znanje koje dolazi iz iskustva duhovnog svijeta. Iz sadržaja obične svijesti nije moguće izvući zaključke o takvim iskustvima. Sadržaj religije ne može se otkriti u intelektualnim pojmovima, već se može samo razjasniti. Kad su ljudi počeli tražiti dokaze o Bogu, sama ta potraga bila je dokaz da su izgubili živu vezu s božanskim svijetom. Zato se nijedan intelektualistički dokaz Boga ne može predstaviti na zadovoljavajući način. Svaka teologija koja se oslanja isključivo na običnu svijest mora raditi sa tradicionalno usvojenim idejama, koje se tek vlastitim promišljanjem uvode u sustav. U prošlosti su iz te

obične svijesti i filozofi željeli 'racionalnu teologiju'. Ali to je sudbina teologije koja se temelji na tradicionalnim idejama, u još većoj mjeri nego 'racionalne kozmologije'. Ali ono što se pojavilo kao izravno 'iskustvo Boga', ostaje u životu osjećaja ili volje, i čak izbjegava pribjeći bilo kojoj metodi konceptualnog dokazivanja. Sama je filozofija je upala u: sagledati prošle i postojeće oblike religije u pukoj religijskoj povijesti. To čini iz nemoći, da iz obične svijesti dođe do ideja o onome što se može doživjeti samo izvan fizičkog i eterskog organizma.

Novi temelj spoznaje za religiozni život može se dobiti samo prepoznavanjem imaginativnih, inspiracijskih i intuitivnih metoda spoznaje, i korištenjem njihovih rezultata.

## V. Iskustva duše pri spavanju

Danas govorimo o 'nesvjesnom' ili 'podsvjesnom', kada želimo naznačiti da su iskustva duše obične svijesti - opažanje, predodžbe, osjećanje i volja - ovisna o egzistenciji koja nije obuhvaćena tom sviješću. Znanje koje se želi temeljiti samo na takvim iskustvima, može logičnim zaključcima ukazati na takvu 'podsvijest'; ali mora se zadovoljiti nagovještajem. Ne može ništa pridonijeti karakterizaciji nespješnog.

Imaginacijsko, inspiracijsko i intuitivno znanje, opisano u prethodnim razmatranjima, može dati takvu karakterizaciju. Sada će se to pokušati za duševna iskustva kroz koja ljudi prolaze tijekom spavanja.

Iskustva duše kod spavanja ne ulaze u običnu svijest jer ona nastaje na temelju fizičke organizacije. Međutim, tijekom spavanja, duševno iskustvo je izvantjelesno iskustvo. Kada duša nakon buđenja počne imati predodžbe, osjećati i htjeti, uz pomoć tijela, ona se u svom sjećanju povezuje s iskustvima koja su se dogodila prije nego je čovjek zaspao, na temelju fizičke organizacije. Iskustva spavanja otkrivaju se tek imaginaciji, inspiraciji, intuiciji. Ne predstavljaju se u sjećanju, samo ih se duševno promatra.

Sada ću morati opisati što se otkriva u ovom promatranju. Budući da je to skriveno od obične svijesti, ako se s takvim opisom suočimo nespješni, naravno da se mora činiti grotesknim. No dosadašnja su izlaganja pokazala da je takav opis moguć, i kako ga treba razumjeti. Stoga, iako se netko može čak i rugati s ove ili one strane, jednostavno ću ga dati onako kako proizlazi iz naznačenih stanja svijesti.

U početku kada zaspi, osoba se nalazi u unutarnje neodređenoj, nediferenciranoj egzistenciji. Ne postoji iskustvena razlika između vlastitog bića i svijeta; niti postoji između pojedinačnih stvari ili entiteta. Čovjek je u općenitoj, maglovitoj egzistenciji. Uzdignuto u imaginativnu svijest, ovo iskustvo se predstavlja kao osjećaj samog sebe u koji je uključen i osjećaj svijeta. Čovjek je napustio osjetila i još nije jasno prenesen u drugi svijet.

U nastavku ćemo sada morati koristiti izraze kao što su 'osjećaj', 'čežnja', koji se također i u običnom životu odnose na nešto. Pa ipak, namjera mi je ukazati na procese koji ostaju nespješni u običnom duševnom životu. Ali u spavanju duša ih doživljava kao stvarne činjenice. Zamislite samo kako se radost svjesno doživljava u svakodnevnom životu. Tako dok spava duša doživljava stvarnost; u nastavku će to biti opisano korištenjem izraza koji se odnose na odgovarajuće iskustvo imaginativne, inspirativne i intuitivne svijesti. Naprimjer, kada se govori o 'čežnji', misli se na stvarni proces duše koji se imaginativno otkriva kao čežnja. Nespješna stanja duše i duševna iskustva bit će stoga opisana kao da su svjesna.

Istodobno s osjećajem neodređenog, nediferenciranog, u duši se javlja čežnja za počinkom u nečem duhovno božanskom. Ljudska duša razvija tu čežnju kao protusilu izgubljenosti u neodređenom. Izgubila je svoje osjetilno biće i čezne za bićem koje je nosi iz duhovnog svijeta.

Snovi utječu na upravo opisano stanje duše. Isprepliću nesvjesno s polusvjesnim iskustvima. Pravi oblik iskustva spavanja, ne postaje jasniji kroz obične snove, nego postaje još nejasniji. Ta se nejasnoća također javlja za imaginativnu svijest kada je njezina čistoća poremećena nehotičnim snovima. Istina se vidi izvan budnog života i također izvan života u snu, kroz stanje duše, koje se ostvaruje slobodnom voljom kroz vježbe duše opisane u prethodnim prikazima.

Sljedeće stanje koje duša ima je poput podjele sebe na različite unutarnje događaje. U ovom periodu spavanja, duša ne doživljava sebe kao jedinstvo, već kao unutarnje mnoštvo. To je stanje prožeto tjeskobom. Kad bi se to svjesno doživjelo, bila bi to duševna tjeskoba. Ali čovjekova duša svake noći doživljava pandan ovom strahu. Samo ostaje bez svijesti.

Za osobu sadašnjosti, u ovom trenutku spavanja, događa se duševni učinak onoga što u budnom stanju doživljava kao svoju posvećenost Kristu. Prije događaja na Golgoti stvari su za ljude bile drugačije. Dok su bili budni, iz svojih vjerskih uvjerenja dobili su sredstvo, koje je zatim djelovalo kod njihovog spavanja i bilo lijek protiv tjeskobe. Za osobu koja živi nakon događaja na Golgoti, to predstavljaju religiozna iskustva koja ima u kontemplaciji života i smrti i naravi Krista. Svoju anksioznost pobjeđuje unoseći to u spavanje. To onemogućuje unutarnji pogled na ono što bi duša trebala iskusiti dok spava, kao što to čini tijelo kad je budno. Kristovo vodstvo spaja unutarnju rascjepkanost i raznolikost u jedinstvo. I unutarnje biće duše je sada drugačije nego tijekom budnog stanja. Vaš vlastiti eterski i fizički organizam, sada također pripadaju vašem vanjskom svijetu. Nasuprot tome, sada u svojoj nutрини doživljava repliku planetarnih kretanja. U duši se individualno iskustvo uzrokovano fizičkim i eterskim organizmom, zamjenjuje kozmičkim iskustvom. Duša živi izvan tijela; a njen unutarnji život je replika planetarnog kretanja. Kao takva, inspiracijska svijest prepoznaje određene unutarnje procese na način kako je opisano u prethodnim poglavljima. Ova svijest također vidi kako je ono što duša ima kroz planetarno iskustvo, prisutno u budnoj svijesti u svojim naknadnim učincima. U ritmu disanja i krvotoka, ovo planetarno iskustvo nastavlja djelovati kao poticaj dok ste budni. Tijekom sna, fizički i eterski organizam su pod posljedicama planetarnog podražaja, koji vlada u njima u budnom dnevnom životu, kao posljedica prethodne noći.

Paralelno s ovima postoje i druga iskustva. U ovoj sferi svoje egzistencije u spavanju, duša doživljava svoju srodnost sa svim ljudskim dušama s kojima je ikada bila u vezi u svom životu na Zemlji. Ono što stoji pred dušom,

shvaćeno intuitivno, postaje izvjesnost o ponovljenim životima na Zemlji. Zato jer se ti zemaljski životi otkrivaju u odnosu s dušama. Veza s drugim duhovnim bićima koja žive u svijetu, a da nikada nisu preuzela ljudsko tijelo, također postaje iskustvo duše.

Ali u ovoj fazi spavanja, postoji i iskustvo o tome, što dobre i loše sklonosti, dobra i loša iskustva, znače u kontekstu sudbine ovozemaljske egzistencije. Ono što su stariji svjetonazori nazivali karmom dolazi pred dušu.

Svi ovi događaji u spavanju, utječu na dnevni život na način da utječu na opće osjećanje sebe, raspoloženje duše, i osjećaj sreće ili nesretnosti.

Kako spavanje napreduje, osim opisanog, javlja se još jedno stanje duše. U sebi doživljava postojanje zvijezda stajaćica u slici. Poput tjelesnih organa u budnom stanju, sada se doživljavaju replike konstelacija zvijezda stajaćica. Proširuje se kozmičko iskustvo duše. Ona je sada duhovno biće među duhovnim bićima. Na način opisan u prethodnim razmatranjima, intuicija prepoznaje Sunce i druge zvijezde stajaćice, kao fizička utjelovljenja duhovnih bića. Ono što duša tamo doživljava, nastavlja imati učinak u svakodnevnom životu kao njezino religiozno raspoloženje, njezin religiozni osjećaj i volja. Treba zapravo reći da ono što se u dubini duše komeša kao religiozna čežnja je, za budnog čovjeka, posljedica iskustva zvijezda tijekom spavanja.

Ali ono što je posebno značajno, je da u ovom stanju duša ima pred sobom činjenice rođenja i smrti. Ona sebe doživljava kao duhovno biće u koje kroz začecje i embrionalni život ulazi u fizičko tijelo, a proces smrt (nesvjesno) vidi kao prijelaz u čisto duhovno duševni svijet. Činjenica da duša u svom budnom stanju ne može vjerovati u stvarnost onoga što se izvana, osjetilima čini kao događaj rođenja i smrti, da to nije samo maštoviti izraz čežnje, već tupo, u osjećajima ponovno proživljavanje onoga što u stanju spavanja stoji pred dušom.

Kad bi čovjek u svojoj svijesti mogao učiniti prisutnim sve što se nesvjesno doživljava od uspavlivanja do buđenja, tada bi u prvom iskustvu u kojem se osjetilne pojave rastvaraju u općem unutarnjem doživljaju svijeta, i u kojem se javlja neka vrsta panteističke svijesti o Bogu, on bi imao sadržaj svijesti koji bi njegovim filozofskim idejama dao doživljaj stvarnosti. Kada bi mogao svjesno u sebi nositi planetarni i život zvijezda stajaćica kod spavanja, imao bi kozmologiju punu sadržaja. A zaključak bi mogao biti ono što proizlazi iz iskustva zvijezda, a to je iskustvo čovjeka kao duha među duhovima. Zapravo, od trenutka kad zaspi i kroz daljnja stanja spavanja, čovjek postaje nesvjesni filozof, kozmolog, i biće duše ispunjeno Bogom. Imaginacija, inspiracija i intuicija, podižu iz mračnih dubina ono što se inače doživljava

samo pri spavanju, što pokazuje kakvo je biće čovjek sam po sebi, kako je član kozmosa, kako je prožet Bogom.

Ovo posljednje događa se čovjeku u najdubljem stanju sna. Odatle duša započinje svoje putovanje natrag u osjetilni svijet. U impulsu koji vodi do te povrate staze, intuitivna svijest prepoznaje učinak onih duhovnih bića koja imaju svoj osjetilni pandan u Mjesecu. Duhovni učinci Mjeseca su ti koji, kod svakog spavanja, pozivaju ljude natrag u zemaljsku egzistenciju. Naravno, ovi lunarni učinci prisutni su i za vrijeme mladog Mjeseca. Ali preobrazba onoga što se mijenja u osjetilno vidljivoj slici Mjeseca, ima značenje i utjecaj na ljude u zemaljskoj egzistenciji od rođenja (začeća) do smrti.

Nakon najdublje faze spavanja, čovjek se kroz ista stanja vraća u budni život. Prije nego što se probudi, opet proživljava opću egzistenciju i čežnju za Bogom, u čemu i snovi mogu igrati ulogu.

## **VI. Prijelaz iz duševno-duhovne egzistencije u razvoj čovjeka prema osjetilnom-fizičkom**

U prethodnim je razmatranjima pokazano kako se inspiracijskom i intuitivnom spoznajom može postići uvid u vječnu duhovnu i duševnu bit čovjeka. Skrenuta je pozornost kako je čovjekov unutarnji život ispunjen replikama kozmičkih događaja. Kako čovjek tijekom spavanja nesvjesno doživljava takav kozmički unutarnji život, pokazano je u prošloj raspravi. Čovjekov unutarnji svijet postaje vanjski svijet, i obrnuto: duhovno biće vanjskog svijeta postaje unutarnji svijet.

Tijekom stanja spavanja, čovjekov fizički i eterski organizam su vanjski svijet za duševno duhovno biće. Oni ostaju prisutni na način da uvijek iznova mogu postati oruđe duševno duhovnog čovjeka dok je budan. Kad ljudi zaspu, sa sobom nose želju za ova dva organizma. Ta je želja - kako je pokazano u prošlom razmatranju - povezana s onim duhovnim silama kozmosa koje svoju osjetilnu sliku imaju u ukazanjima Mjeseca. Čovjek je podložan tim mjesečevim silama samo svojom vezom sa zemaljskim bićima. Pogled na stanje u kojem se čovjek nalazi u čisto duhovnom svijetu, određeno vrijeme prije okretanja zemaljskom životu, pokazuje da nije podložan utjecajima ovih mjesečevih sila.

U tom stanju one ne doživljava fizički i eterski organizam kao da mu pripada, kao što je to slučaj kada spava. On te organizme doživljava na sasvim drugačiji način. On ih doživljava u temeljima kozmičkih svjetova. Doživljava pojavljivanje tih organizama iz duhovnog kozmosa. On gleda duhovni kozmos. Ovaj duhovni kozmos je duhovni dio klice fizičkog zemaljskog organizma koji će nositi u budućnosti. Kada se govori o 'klici' u ovom kontekstu, to znači nešto što se u određenom pogledu ponaša suprotno od onoga što tako nazivamo u fizičkom kontekstu svijeta. 'Klica' je mali fizički početak strukture koja se širi. Struktura duhovne sile koju čovjek vidi u vezi sa svojim bićem, u pred zemaljskoj duhovnoj egzistenciji je velika i skuplja se sve više i više, konačno srastajući s fizičkim dijelom klice.

Za predstavljanje ovih odnosa potrebno je koristiti izraze 'veliko' i 'malo'. Ali treba uzeti u obzir da je iskustvo u duhovnom svijetu duhovno, i da prostor u kojem se odvija fizički događaj za njega ne postoji. Izrazi koji se koriste zapravo su samo ilustracije onoga što se doživljava duhovno, čisto kvalitativno, neprostorno.

Tijekom svog pred zemaljskog postojanja čovjek doživljava kozmičku strukturu, koja je duhovna klica njegovog budućeg fizičkog organizma. I ta se duhovna struktura doživljava kao jedinstvo sa cjelokupnim duhovnom kozmosom i istovremeno se otkriva kao kozmičko tijelo vlastitog bića. Čovjek

duhovni kozmos osjeća kao sile vlastitog bića. Cjelokupno postojanje sastoji se od doživljaja sebe u ovom kozmosu. Ali ne doživljava samo sebe. Zato što ga ova kozmička egzistencija ne odvaja od drugog života kozmosa, kao što kasnije čini njegov fizički organizam. Ima neku vrstu intuicije prema ovom životu. Život drugih duhovnih bića također je njegov život.

Čovjek ima svoje pred zemaljsko postojanje u aktivnom iskustvu duhovne klice svog budućeg fizičkog organizma. On sam priprema ovaj organizam radeći na duhovnoj klici u duhovnom svijetu s drugim duhovnim bićima. Kao što za vrijeme svog zemaljskog postojanja on kroz svoja osjetila ima fizičku okolinu pred sobom, i u njoj je aktivan, tako i u pred zemaljskoj egzistenciji pred sobom ima svoj fizički organizam, koji se oblikuje u duhu; a njegova se aktivnost sastoji u sudjelovanju u formiranju toga, kao što se njegova aktivnost u fizičkom svijetu sastoji u sudjelovanju u oblikovanju fizičkih stvari u vanjskom svijetu.

U duhovnoj klici fizičkog tijela, koju duhovno duševni čovjek doživljava u svojoj pred zemaljskoj egzistenciji, postoji istinski kozmos, ništa manje raznovrstan i raznolik u sebi od fizičkog okruženja osjetila. Da, intuitivno znanje može reći da ono što čovjek, skupljen u fizičko ljudsko tijelo, ima u sebi kao nesvjestan svijet, jest kozmos s kojim se fizički svijet ni izdaleka ne može usporediti u veličanstvenosti.

I ovaj univerzum čovjek na duhovni način doživljava u svom pred zemaljskom stanju i radi na tome. To doživljava u svojoj egzistenciji, svojoj pokretljivosti, ali ispunjen duhovnim bićima.

On ima svijest unutar tog svijeta. Njegove vlastite snage povezane su s aktivnim silama koje utječu na razvoj ovog kozmosa. Suradnja duhovnih kozmičkih moći s njegovima, ispunjava njegovu svijest. Stanje spavanja je, na neki način, replika ove aktivnosti. Ali to se događa na način da fizički organizam postoji kao cjelovita struktura izvan duševno duhovnog čovjeka. Aktivne sile koje tvore sadržaj svijesti, u pred zemaljskoj egzistenciji nedostaju. Zato je stanje nesvjesno.

Kako pred zemaljska egzistencija napreduje, svjesno iskustvo razvoja budućeg zemaljskog organizma postaje sve prigušenije. Ne nestaje potpuno iz vidika; ali mračni se. Kao da se čovjek osjeća sve više otuđeno od vlastitog kozmičkog unutarnjeg svijeta. Proživljava svoj put iz ovoga svijeta. Ono što je nekoć bilo potpuno su-iskustvo s duhovnim bićima kozmosa, sada se predstavlja samo kao otkrivenje tih bića. Može se reći da je čovjek prije toga imao iskustvo intuicije duhovnog svijeta; sada se to pretvara u iskustvo inspiracije u kojem biće izvana utječe na čovjeka, otkrivajući se.

Ali s tim se unutar duhovno duševne osobe događa iskustvo koje se može opisati kao 'lišavanje' i pojava 'želje za onim što je izgubljeno'. Ako se koriste



takvi izrazi, to je da se ono nadosjetilno ilustrira kroz uvjete slične fizičkom iskustvu.

Čovjekova duša živi u takvoj 'oskudici' i 'želji' u kasnijem razdoblju svoje pred zemaljske egzistencije. Više nema duhovni svijet u punoj stvarnosti suiskustva, nego kao otkriveni odraz, takoreći s nižim intenzitetom egzistencije u svijesti.

Ljudska duša sada postaje zrela za iskustvo duhovnih mjesečevih sila, koje su prije bile izvan njene sfere egzistencije. Tako postaje biće koje je neovisno od drugih duhovnih bića s kojima je prethodno živjela. Može se reći: prethodno je njeno iskustvo bilo prožeto duhom, prožeto Bogom; nakon toga osjeća vlastito duhovno biće; a kozmos se percipira kao vanjski svijet, iako je doživljaj tog otkrivanja kozmosa još uvijek vrlo intenzivan u početnim fazama, i tek postupno se razvija u zatamnjeno.

U tom iskustvu, čovjek izlazi iz duhom natopljene egzistencije koja se percipira kao stvarnost, da bi ušao u onu u kojoj se suočava s otkrivenim duhovnim kozmosom. Prvi stupanj iskustva je ono što se kasnije u zemaljskoj egzistenciji pojavljuje kao religiozna duševna sklonost za predodžbe i osjećaje. Druga je stvarnost onoga što, kada se opiše, čini pravu kozmologiju. Jer fizičku ljudsku organizaciju promatramo i u njenom obliku klice, bez kojeg se ne može razumjeti.

U razdoblju koje slijedi čovjek gubi pogled na duhovni kozmos. Potamni pred 'duhovnim okom'. Iskustvo unutarnje duše koja je povezana s mjesečevim silama, postaje sve intenzivnije. I čovjekova duša postaje zrela da izvana primi ono što je prethodno iskusila iznutra. Duhovna aktivnost u razvoju fizičkog organizma, koju je čovjek ranije svjesno doživljavao, izostavlja njegove duševne organe; prelazi na fizičku aktivnost koja se odvija u reproduktivnom razvoju unutar zemaljske egzistencije. Ono što je čovjekova duša prethodno iskusila, prelazi na ovaj reproduktivni razvoj kako bi u njemu djelovala kao usmjerujuća sila. Čovjekova duša sada neko vrijeme postoji u duhovnom svijetu u kojem više ne igra ulogu u formiranju čovjekovog fizičkog organizma.

U ovoj fazi ona postaje zrela da zadovolji ono što joj 'nedostaje' i 'želi' u eterskom kozmosu. Ona privlači kozmički eter prema sebi. I formira svoj eterski organizam u smislu sposobnosti koje su ostale iz njenog sudjelovanja u ljudskom kozmosu. To je način na koji se čovjek navikava na svoj eterski organizam prije nego što ga njegov fizički organizam primi u njegovu zemaljsku egzistenciju. Procesi koji su se odvijali u oblasti zemaljske egzistencije kao rezultat dovršenog začeca, odvojeno od tijeka posljednjih faza pred zemaljskog života duše, imaju formiranje fizičkog organizma dovedeno do fizičke klice. Ljudska duša, koja je sada integrirala svoj eterski

organizam, može se s tim ujediniti. Može se ujediniti kroz stalnu snagu 'želje'; i čovjek sada započinje svoje fizičko zemaljsko putovanje.

Iskustvo ljudske duše dok integrira eterski organizam u sebe, kao što je rast ovog organizma iz kozmičkog etera, iskustvo je strano Zemlji; jer se provodi bez fizičkog organizma. Ima ga, međutim, kao svoj 'željeni' objekt. Ono što se događa u iskustvu vrlo malog djeteta, nesvjesno je sjećanje na to iskustvo. Ali to je aktivno sjećanje, nesvjestan rad na fizičkom organizmu, koji je prije bio unutarnji svijet duše, a koji je sada dan kao vanjski dio čovjekove duše. Formativna aktivnost koju čovjek nesvjesno provodi na vlastitom organizmu dok on raste, pojava je ovog aktivnog sjećanja. Ono što filozofija traži i što može imati kao unutarnju stvarnost samo kroz potpuno svjesnu imaginaciju prvog iskustva iz djetinjstva leži u ovom aktivnom, nesvjesnom sjećanju. S tim je u vezi i priroda, svijetu stranog, i svijetu sklonog, filozofiranja.

## VII. Krist u Njegovoj vezi s čovječanstvom

U prošlom razmatranju pokušao sam opisati kako duševno duhovno postojanje prelazi u osjetilno tjelesno. Ovisi o razumijevanju koje čovjek unese u ovaj prijelaz hoće li moći imati odnos prema događaju na Golgoti, i njegovom odnosu prema zemaljskoj evoluciji, u skladu s njegovom trenutnom svijesću.

Ako netko u vlastitom fizičkom osjetilnom biću ne prepoznaje kako se duhovno duševni element promijenio iz duhovnog oblika iskustva, na takav način da je postao pojava u fizičkom osjetilnom svijetu, mora mu ostati nejasno kako se duh Krista iz duhovnih svjetova pojavio u čovjeku Isusu unutar fizičkog svijeta.

No, valja uvijek iznova naglasiti da se kod svakog pojedinca ne radi o samoj vizualnoj spoznaji, već dohvaćanje umom onoga što je istraženo gledanjem. Pojedinci postižu vizualnu spoznaju. Dohvaćanje umom je moguće za svakoga.

Svatko tko prepoznaje svjetove koje ljudska duša doživljava u pred zemaljskoj egzistenciji, također se uči gledati na Onoga koji je, prije nego što se dogodio misterij na Golgoti, živio samo u toj egzistenciji, kao Krist, i koji je kroz ovo otajstvo i dalje povezo svoj život s čovječanstvom na Zemlji.

Duše čovječanstva na Zemlji tek su postupnim razvojem postigle stanje u kojem danas žive. Obična svijest uzima stanje duše kakvo je danas i konstruira 'povijest' u kojoj stvari prikazuje kao da su ljudi daleke prošlosti mislili, htjeli i osjećali, gotovo isto što i danas. Ali nije tako. Bilo je razdoblja u zemaljskoj egzistenciji ljudi kada je ovo stanje duše bilo potpuno drugačije nego danas. Tada nije bilo tako oštrog kontrasta između spavanja i jave. Snovi su sada jedini most između to dvoje. Ali postoji nešto varljivo i upitno u njihovom sadržaju. Čovjek davnih vremena doživio je srednje stanje između potpuno budnog i nesvesnog sna, koje je bilo slikovito i nerealno, ali kroz koje se otkrivalo nešto istinski duhovno, kao što se nešto istinski tjelesno otkriva kroz tjelesnu percepciju.

U tom iskustvu kroz slike, a ne kroz misli, drevni je čovjek doživio snolik sadržaj svog pred zemaljskog postojanja. Sebe je doživljavao kao pred zemaljsko biće duše, kao u odjeku onoga što je tada prošao. Ali on nije imao potpuno, jasno iskustvo 'Ja' kakvo imaju ljudi današnjice. Nije se osjećao kao 'Ja' u istoj mjeri kao ljudi danas. Ovo 'Ja' iskustvo došlo je tijekom duhovnog razvoja.

Presudna epoha u razvoju za razvoj 'Ja' iskustva, ona je u kojoj se dogodio i misterij Golgote.

U to vrijeme duševno iskustvo odjeka pred zemaljske egzistencije postajalo je sve mračnije za običnu svijest. Čovjek je postajao sve više ograničen u onome što je mogao znati o sebi, što mu se otkrivalo kao fizička osjetilna zemaljska egzistencija.

Od tog trenutka nadalje, percepcija smrti također je dobila novo značenje. Čovjek je prethodno znao za svoju vječnu prirodu na naznačeni način. To je znao tako jer je vidio spomenuti odjek da mu je bilo jasno da to neće utjecati na smrt. A u razdoblju povijesti u kojem je pogled ograničen na fizičkog čovjeka, smrt se pred dušom predstavljala kao mučna zagonetka.

Ova zagonetka za čovjeka nije riješena daljnjim razvojem unutrašnjih snaga spoznaje. To je za njega riješeno tek kad je otajstvo Golgote ušlo u zemaljsku egzistenciju.

Krist je u zemaljsko postojanje sišao iz onih svjetova u kojima je čovjek proživio svoje pred zemaljsko postojanje. U sjedinjavanju iskustva obične budne svijesti sa svojim bićem, i ugledajući se na Kristovo djelo, iz događaja na Golgoti čovjek može, pronaći ono što je prije imao prirodnim stanjem svoje svijesti.

Posvećenici drevnih misterija, razgovarali su sa svojim sljedbenicima tako da su u svojim predodžbama o pred zemaljskoj egzistenciji, vidjeli dar milosti duhovnog bića Sunca, koje svoj odraz ima u fizičkom Suncu.

Inicirani, koji je u vrijeme otajstva Golgote još uvijek živio nastavljajući stare metode inicijacije, govorio je onima koji su željeli čuti o tome, kako je biće koje je ljudima prethodno davalo odraz njihovog pred zemaljskog postojanja, iz duhovnih sišlo u zemaljski svijet kao Krist, i preuzelo tijelo čovjeka Isusa.

Oni koji su iz inicijacije znali istinu o otajstvu Golgote, u ranim danima kršćanskog razvoja, govorili su o biću Krista, kao o onom biću koje je iz duhovnih svjetova sišlo u zemaljski. Tadašnji učitelji čovječanstva, posebno su naglašavali Krista nadzemaljskog svijeta i Njegov put do ljudi na Zemlji.

Preduvjet za takvo gledanje bio je da se još uvijek dovoljno zna o nadosjetilnim svjetovima iz stare inicijacije, da su u Kristu može vidjeti biće duhovnog svijeta prije Njegovog silaska na Zemlju.

Ostaci takvog znanja, trajali su do otprilike četvrtog stoljeća nove ere. Zatim su nestali iz ljudske svijesti. Otajstvo Golgote je tako postao događaj poznat samo kroz propagaciju vanjske povijesti. Inicijacijski principi za vanjski svijet su bili izgubljeni, i reproducirani samo na mjestima na kojima su ljudi malo znali. Tek sada, od posljednje trećine devetnaestog stoljeća, ljudski je razvoj ponovno dosegao stupanj u kojem nova inicijacija, koja je

opisana u prethodnim razmatranjima, vodi do pogleda na prirodu Krista unutar duhovnog svijeta.

Za potpuni razvoj 'Ja' svijesti, koja je trebala nastati u razvoju ljudi, bilo je potrebno da se početno znanje povuče na nekoliko stoljeća i da čovjek sebe u početku vidi, kao upućenog na osjetilni i vanjski povijesni svijet, u kojemu može slobodno razviti 'Ja' svijest.

Tako je kršćanskoj zajednici jedino bilo moguće uputiti vjernike na povijesnu tradiciju otajstva Golgote, i zaodjenuti u dogme ono što se nekada znalo kroz duhovno znanje. Tu se ne radi o sadržaju tih dogmi, nego o načinu na koji se to doživljava u duši, bilo kroz vjeru ili kroz znanje.

Danas je ponovno moguće doći do izravne spoznaje Krista. Isusov lik stoljećima je stajao pred običnom sviješću; i Krist koji je živio u njemu postao je predmet vjere. Ali sve više i više, osobito kod duhovno vodećeg dijela čovječanstva, gubila se privlačnost prema religijskim dogmama; Isusa su sve više vidjeli samo onako kako je predstavljen u povijesti, za običnu svijest. Postupno se gubi iskustvo Krista. I tako je nastala moderna grana teologije koja se zapravo bavi samo čovjekom Isusom i kojoj nedostaje živi odnos s Kristom. Ali jednostavno vjerovanje u Isusa zapravo više nije kršćanstvo.

U svijesti o svojoj pred zemaljskoj egzistenciji, čovjek davnih vremena je imao temelj za ispravan odnos prema svojoj egzistenciji nakon smrti na Zemlji. Ono što mu je prije dalo prirodno iskustvo zagonetke smrti, u kasnijim vremenima mu se dalo na drugačiji način, kroz njegovu povezanost s Kristom. Prema Pavlovim riječima: 'Ne ja, nego Krist u meni', to bi ga trebalo toliko prožeti tako da mu postane vodič kroz vrata smrti. U običnoj svijesti, čovjek sada ima nešto što može dovesti do potpunog 'Ja' iskustva, ali ne i nešto što bi duši dalo snagu da kroči kroz vrata smrti. Jer obična svijest rezultat je fizičkog tijela. Dakle, duši može dati onu snagu, za koju mora smatrati da se gasi smrću.

Onima koji su to sve još mogli prepoznati iz stare inicijacije, čovjekov fizički organizam se činio bolesnim. Zato što su morali pretpostaviti da ne može razviti tavu moć da duši dade tako sveobuhvatnu svijest da bi mogla doživjeti svoju punu egzistenciju. Krist se pojavio kao liječnik duše, kao iscjelitelj, spasitelj. I kao takav mora biti prepoznat u svojoj dubokoj vezi s čovječanstvom.

Događaj smrti u vezi s Kristom, bit će predmet sljedećeg razmatranja.

Upijajući iskustvo Krista, ono što je stara svijest, produbljena izjavama iniciranih, dala kao iskustvo vječnosti, postaje filozofija koja se može nositi s božanskim načelom Oca u egzistenciji svijeta. Oca u duhu možemo opet promatrati kao sveprožimajuće biće. Spoznajom Krista, koji je kao biće iz

izvanzemaljskog svijeta, uzeo zemaljsko tijelo u ljudskom biću Isusu, kozmologija dobiva svoje kršćansko obilježje. U događajima u evoluciji, Krist je prepoznat kao biće kojem je u toj evoluciji pripala odlučujuća uloga. - I kroz ponovno rasplamsavanje nejasne spoznaje o 'vječnom u čovjeku', ljudski um se usmjerava od pukog osjetilnog svijeta, u kojem se razvija 'Ja' svijest, prema Duhu, zajedno s bogom Ocem i Kristom, tvori jedno obnovljeno religijsko znanje.

## VIII. Događaj smrti u vezi s Kristom

Kod stanja spavanja za običnu svijest prestaju osjetilni događaji, kao i duševna aktivnost mišljenja, osjećanja i volje. To znači da ljudsko biće gubi ono što sažima kao svoje 'Ja'.

Kroz vježbe duše okarakterizirane u prethodnim razmatranjima, mišljenje je prvo koje je zahvaćeno od strane više svijesti. Ali ne može se zahvatiti, bez da se prvo ne izgubi. U uspješnoj meditaciji, osoba doživljava ovaj gubitak mišljenja. Istina je da se iznutra osjećamo kao biće; javlja se neodređeni unutarnji doživljaj; no, ne može se u početku iskusiti tako jako sebe, da bi to unutarnje biće mogli shvatiti u misaonoj aktivnosti. Ta se mogućnost javlja tek postupno. Povećava se unutarnja aktivnost; a snaga mišljenja se ne pali s iste strane kao u običnoj svijesti. U ovoj običnoj svijesti, čovjek sebe doživljava samo u sadašnjem trenutku. Kako se kroz duševne vježbe ponovno pokreće mišljenje nakon što se prođe kroz ne-mišljenje, i time dođe do imaginacije, sadržaj cjelokupnog životnog tijeka od rođenja do sadašnjeg trenutka, doživljava se kao vlastito 'Ja'. Sjećanja obične svijesti također su iskustva sadašnjeg trenutka. To su slike koje se doživljavaju u sadašnjosti, i samo čiji sadržaj upućuje na prošlost.

Takvo sjećanje u početku nestaje kada se pojavi imaginacija. Prošlost se tada promatra kao da je sadašnjost. Kao što se u osjetilnom opažanju osjetilo usmjerava prema stvarima koje se nalaze jedna pored druge u prostoru, probuđena aktivnost duše se u imaginaciji usmjerava prema raznim događajima u vlastitom životu. Pred sobom imate progresiju vremena kao jedinicu. Sadržaj nastajanja pojavljuje se kao trenutna sadašnjost.

Ali u višoj svijesti postoji nešto drugo osim sjećanja obične svijesti. Pred sobom imamo aktivnost eterskog organizma prethodno nepoznatu toj svijesti. Sjećanja obične svijesti samo su slike onoga što je čovjek iskusio u vanjskom svijetu, kroz svoj fizički organizam. Ali imaginativna svijest, doživljava aktivnost koju je eterski organizam izvršio na fizičkom organizmu.

Nastanak ovog iskustva događa se tako, da čovjek ima osjećaj da iz dubine duše izranja nešto što je prethodno bilo u vlastitom biću, ali svoje valove nije potjeralo u svijest. Sve to treba doživjeti s punom mirnoćom. To je slučaj kada je obična svijest potpuno sačuvana, uz imaginativnu. Čovjek uvijek mora biti u stanju povezati iskustva koja ima u interakciji između eterskog i fizičkog organizma, s odgovarajućim životom sjećanja obične svijesti. Tko to ne može, nema posla s imaginacijom, već s vizionarskim iskustvom.

U vizionarskom iskustvu svijest se ne ispunjava novim sadržajem koji se nadovezuje na stari, kao što je slučaj s imaginacijom, već se transformira;

stari sadržaj ne može biti prisutan uz novi. U imaginaciji se ima svoju običnu osobu pred sobom; vizionar se potpuno transformirao u drugu osobu.

Svatko tko izvana kritizira antropozofska istraživanja, mora to uzeti u obzir. Stalno se događa da se imaginativna spoznaja procjenjuje kao da vodi do nečeg vizionarskog. Pravi duhovni istraživač to mora odbaciti u najstrožem smislu. On ne zamjenjuje običnu svijest vizionarskom; nego imaginativnu uključuje u običnu. Kod njega je imaginativno iskustvo u svakom trenutku potpuno kontrolirano uobičajenim mišljenjem. Kod vizionarskih predodžbi veći je prodor 'Ja' u fizički organizam, nego je to kod obične svijesti. Imaginacija je pravi iskorak iz fizičkog organizma; osnovna konstitucija duše u fizičkom organizmu ostaje očuvana. Čovjek postaje svjestan u dijelu duše koji je prije bio nesvjestan; ali dio duše koji je prethodno bio svjestan u fizičkom organizmu ostaje u istom duševnom iskustvu. Međuodnos između iskustva imaginacije i iskustva obične svijesti, jednako je stvarno iskustvo duše kao što je i usmjeravanje aktivnosti duše naprijed-natrag, od jedne predodžbe do druge u običnoj svijesti. Ako se to uzme u obzir, neće se o imaginativnoj spoznaji suditi kao o nečem vizionarskom. Naprotiv, sposobna je odagnati sve vizionarske sklonosti. Ali oni koji spoznaju imaginativno, također mogu vidjeti da vizije ne sadrže iskustva bez tijela, već iskustva koja ovise o tijelu u mnogo većoj mjeri nego osjetilna iskustva. Jer mogu usporediti karakter vizije s karakterom istinski bestjelesne imaginacije. Vizionar je dublje u svojim fizičkim tjelesnim funkcijama nego osoba koja svoje osjetilne percepcije doživljava na uobičajen način.

Kad se pojavi imaginacija, obična misao se prepoznaje kao nešto što nema supstancije u sebi. Supstancijalni sadržaj ovog običnog mišljenja, ono je što se kroz imaginaciju uvodi u svijest. Obično se mišljenje zapravo može usporediti sa slikom u zrcalu. Ali dok zrcalna slika nastaje u običnoj svijesti, ono što se pojavljuje u imaginaciji živo je na nesvjestan način. 'Imaginira' se i u običnom duševnom životu; ali nesvjesno. Da ne 'imaginirate', ne bi ni mislili. Svjesne misli običnog duševnog života, zrcalne su slike nesvjesne imaginacije koje odražava fizički organizam. A supstanca ovog mišljenja je eterski organizam koji se otkriva u razvoju u zemaljskom životu čovjeka.

S inspiracijom, novi element ulazi u svijest. Da bi se došlo do inspiracije, iz vlastitog odvijanja života treba ga apstrahirati, kao što je opisano u prethodnim razmatranjima. Ali snaga aktivnosti koju je duša stekla imaginacijom ostaje netaknuta. Posjedujući tu moć, duša može doći do ideje o tome što iz kozmosa leži u osnovi eterskog organizma, baš kao i fizičkog organizma.

I tako je duša stavljena pred vlastitu vječnu bit. U običnoj svijesti slučaj je, ako duša želi postati aktivna u imaginaciji, to može učiniti samo tako da preuzme fizički organizam. Uranja u njega, a ono u slikovitim predodžbama



odražava ono što doživljava sa svojim eterskim organizmom. Ali to ne doživljava u svojoj aktivnosti. Sam ovaj eterski organizam, tada se doživljava u imaginativnoj svijesti. Ali to se događa jer su duša i njena iskustva išla dalje u astralni organizam. Sve dok duša samo ima imaginaciju, ona nesvjesno živi u astralnom organizmu, a fizički i eterski organizmi se promatraju; čim je duša u stanju inspiracije, promatra se i astralni organizam. Jer duša sada živi u svojoj vječnoj jezgri. Duša je u stanju to vidjeti, napredujući do intuitive spoznaje. Kroz to ona živi u duhovnom svijetu, kao što živi u svom fizičkom organizmu u običnoj egzistenciji.

Na taj način duša prepoznaje kako fizički, eterski i astralni organizam izlaze iz duhovnog svijeta. Ali također može promatrati kontinuirani rad duhovnog u organizaciji zemaljskog bića - čovjeka. Vidi kako se duhovna srž čovjeka utapa u fizički, eterski i astralni organizam. Ovo uranjanje nije skliznuće duhovnog u tjelesno, pa da se prvo nastani u drugome. Ne, to je transformacija dijela ljudske duše u fizičku i etersku organizaciju. Ovaj dio čovjekove duše nestaje tijekom zemaljskog života pretvarajući se u fizički i eterski organizam. To je onaj dio duše koji obična svijest doživljava u svom odrazu kroz misao. Ali duša se ponovno pojavljuje negdje drugdje. To je slučaj s onim njezinim dijelom koji se u zemaljskoj egzistenciji doživljava kao volja. Volja ima drugačiji karakter od mišljenja. U volji, čovjek unosi uspavani dio sebe, čak i tijekom normalnog budnog života. Ono što je misao jasno stoji ispred duše. Čovjek je doista potpuno budan kad je u pitanju mišljenje. To nije slučaj s voljom. Volja se potiče mišlju. Koliko se protežu misli, proteže se i budna svijest. Ako kroz volju pomičem svoju ruku, tada u običnoj svijesti imam početnu misao kao početak, i percepciju podignute ruke sa svim popratnim emocionalnim iskustvima duše kao završetak djelovanja volje. Ono u sredini je nesvjesno. Ali ono što se događa u dubini organizma kada se u čovjeku odvija volja, jednako je neuhvatljivo običnoj svijesti kao i iskustva spavanja. Čovjek uvijek ima dio sebe koji spava, čak i kada je budan.

Ovaj dio je onaj u kojem dio duha i duše nastavlja živjeti tijekom zemaljske egzistencije, koji se ne pretvara u fizički organizam. Ova stanja se vide, kada je kroz vježbe volje opisane u prethodnim razmatranjima, ostvarena istinska intuicija. Tada se iza volje, može prepoznati vječni dio čovjekove duše. To se pretvara u organizaciju glave; i u svom obliku-životu nestaje za vrijeme zemaljskog života, i ponovno se pojavljuje na drugoj strani kako bi prošlo kroz smrt i ponovno postalo zrelo za suradnju na radu na budućem fizičkom zemaljskom tijelu i zemaljskom životu. Ovo se opažanje tako približava događaju smrti u čovjekovu životu, koji će biti opisan u sljedećem razmatranju. Jer pogled koji sam danas razvio vodi samo na dalje postojanje volje i na prepoznavanje dijela duše iz prošlosti koji se pretvara u organizaciju ljudske glave. Ali ne dolazi do sudbine 'Ja' svijesti. Ovo se može

riješiti samo u vezi s Krist-problemom. Stoga će odgovarajuće razmatranje voditi natrag do pogleda na misterije kršćanstva.

Uobičajena idejna filozofija sastoji se od mišljenja; ali u tim mislima nema života, nema supstance. Supstancu dobivate kada fizički organizam nestane iz vaše imaginacije. Prije su misli filozofije bile samo zrcalne slike opisane vrste. Ako to razvijete u filozofiju, morate osjetiti njenu nestvarnost, ako u njoj živite nepristrano. Zatim se osjeća trenutak, koji je ovdje okarakteriziran kao trenutak u kojem sve zapamćene misli potpuno nestaju. Augustin i Descartes su to osjećali, ali to su neadekvatno protumačili kao 'sumnju'. Ali filozofija dobiva život kada se jedinstvo životnog tijeka supstancijalno pojavi u duši. Bergson je to osjetio i izrazio u svojoj ideji 'trajanja'. Ali od te točke nije otišao dalje. S obzirom na te okolnosti, kako stoje stvari s kozmologijom i religijskim spoznajama, treba razmotriti dalje.

## **IX. Sudbina 'Ja' svijesti u vezi s Krist-problemom**

Život duše u zemaljskoj egzistenciji odvija se u činjenicama mišljenja, osjećanja i volje. U mišljenju se pojavljuje zrcalna slika onoga što astralni organizam i 'Ja' doživljavaju unutar fizičkog osjetilnog svijeta. Drugačiji doživljaj ovih viših članova čovjeka događa se kod stanja spavanja. Ali ovo iskustvo u zemaljskoj egzistenciji ostaje nesvjesno. Duša je iznutra preslaba da vlastiti sadržaj stavi pred svijest. Čim svijest iskusi ovaj sadržaj, on se predstavlja kao čisto duhovno duševni.

S buđenjem, astralni organizam i 'Ja' ulaze u eterski i fizički organizam. Kroz mišljenje se osjetilne percepcije doživljavaju u eterskom organizmu. Ali u ovom iskustvu nije djelatna svijet koji okružuje osobu, već replika ovog svijeta. Ova replika otkriva zbroj formativnih sila koje su u osnovi čovjekova života na Zemlji. Takva replika vanjskog svijeta, prisutna je u čovjeku u svakom trenutku života. Čovjek ovu repliku ne doživljava izravno kroz mišljenje, već se njen odraz kroz fizički organizam predstavlja običnoj svijesti kao misaoni sadržaj.

Ono što se događa iza reflektivne aktivnosti mišljenja u fizičkom organizmu, ne može se uočiti običnom sviješću, već samo rezultat, a to su reflektirane slike predstavljene kao misli. Ovi neprimjetni procesi u fizičkom organizmu su aktivnosti eterskog i astralnog i 'Ja' bića. Čovjek u svojim mislima opaža ono što on sam, kao duševno i duhovno biće, uzrokuje u svom fizičkom organizmu.

U eterskom organizmu živi replika vanjskog svijeta kao unutarnja aktivnost koja ispunjava fizički organizam. Slika pred zemaljskog postojanja živi u astralnom organizmu; vječna bit čovjeka živi u 'Ja' biću.

Vanjski svijet je aktivan u čovjeku u eterskom organizmu. Ono što je čovjek doživio u svojoj pred zemaljskoj egzistenciji ima trajan učinak u astralnom organizmu. Ova aktivnost nije postala ništa drugačija u svojoj biti tijekom zemaljske egzistencije, nego što je bila tijekom pred zemaljske egzistencije. Jedino što je to ona koja se događa u duhovno preobraženom fizičkom organizmu. U budnom stanju je slično. Unutarnja organizacija glave čovjeka, neprestano se nastoji transformirati iz fizičkog stanja u duhovno. Ali ova se transformacija tijekom zemaljske egzistencije događa samo kao tendencija. Fizička organizacija se opire. U trenutku kada je astralni organizam u svojoj transformacijskoj aktivnosti dosegao točku, u kojoj bi se unutarnja fizička organizacija glave morala raspasti kao fizička, nastupa stanje spavanja. Unutarnju organizaciju glave, ovo opskrbljuje snagama iz ostatka fizičkog organizma pomoću kojih može postojati u fizičkom svijetu.

Te moći leže u eterskom organizmu. Tijekom budnog stanja to postaje sve manje diferencirano unutar organizacije glave; tijekom spavanja interno se diferencira u određene oblike. Ove formacije otkrivaju sile koje konstruktivno djeluju na fizički organizam tijekom njegovog zemaljskog postojanja.

Tijekom budnog stanja odvija se dvostruka aktivnost u organizaciji glave: konstruktivna kroz eterski organizam, i degradacijska, odnosno ona koja razara fizičku organizaciju. Ovo uništavanje uzrokuje astralni organizam.

Kroz ovu astralnu aktivnost, čovjek u sebi neprestano ima smrt, tijekom svog zemaljskog postojanja. Ovu smrt svaki dan pobjeđuju one snage koje joj se suprotstavljaju. Ali obična svijest se duguje stalnim utjecajima smrti. Jer u umirućem životu organizacije glave, leži ono što je prikladno za odražavanje aktivnosti duše kao misaonog iskustva. Organska, klijajuća aktivnost koja potiče život, ne može proizvesti tkanje misli. Za to je potrebna tendencija ka smrti. Organska, klijajuća aktivnost, smanjuje tkanje misli do točke anestezije, ili nesvjestice.

Ono što se događa s cijelim fizičkim organizmom u fizičkoj smrti, stalno prati čovjekovu egzistenciju tijekom zemaljskog života kao tendencija, dapače, kao kontinuirano razvijajući početak umiranja. I čovjek svoju običnu svijest duguje ovom umiranju u sebi. Eterski i fizički organizmi stoje ispred ove svijesti poput neprozirnih entiteta; čovjek ih ne vidi, nego misaone zrcalne slike koje mu oni reflektiraju i koje doživljava u svojoj duši. Fizička i eterska organizacija, zaklanjaju mu astralnu organizaciju i 'Ja' biće. Budući da je svijest duše ispunjena odrazom fizičkog organizma u običnoj zemaljskoj egzistenciji, čovjek ne može uočiti svoju etersku i astralnu organizaciju ili svoje 'Ja' biće.

Sa smrću, fizički organizam se odvaja od eterskog i astralnog i od 'Ja' bića. Čovjek sada svoj eterski i astralni organizam kao i svoje 'Ja' biće nosi u sebi. Budući da je fizički organizam nestao, sada više nema prepreka da čovjek postane svjestan eterske organizacije. Pred čovjekovu dušu dolazi slika ovozemaljskog života koji je upravo prošao. Jer ova slika je samo izraz kreativnih formativnih sila, koje u svom zbroju, predstavljaju etersko tijelo.

Ono što živi u eterskom tijelu utkano je u čovjeka iz eterskog bića kozmosa. Nikad se ne može potpuno odvojiti od kozmosa. Kozmički eterski događaji nastavljaju se do u čovjekovu organizaciju; unutarnji nastavak unutar čovjeka je eterski organizam. Zbog toga se događa da u trenutku nakon smrti čovjek postane svjestan svoje eterske organizacije, ta se svijest počinje transformirati u kozmičku svijest. Čovjek osjeća kozmički eter kao i svoj eterski organizam, kao nešto što je u njegovom vlastitom biću. Ali u stvarnosti to znači: etersko tijelo se rastapa u kozmičkom eteru nakon vrlo kratkog vremena. Čovjek zadržava svoj astralni organizam i svoje 'Ja' biće,

kao svoje unutarnje biće, koje je bilo vezano za fizički i eterski organizam tijekom njegove zemaljske egzistencije.

Astralni organizam nikada nije potpuno integriran u fizički organizam. Organizacija glave predstavlja potpunu transformaciju ovog astralnog organizma i 'Ja' bića. Ali u svemu što je ritmička organizacija čovjeka, u procesu disanja, cirkulaciji krvi i u drugim ritmičkim procesima, astralna organizacija i 'Ja' biće, žive s određenom neovisnošću. Ti procesi ne odražavaju njihove aktivnosti na isti način kao organizacija glave. Astralna organizacija i 'Ja' biće, sjedinjuju se s ritmičkim procesima. Nastaje duhovno fizički entitet koji se u običnoj svijesti pojavljuje kao život osjećaja. U životu osjećaja, ono što čovjek doživljava kroz svoje misli s osjetilnim svijetom, povezuje se s astralnom organizacijom i 'Ja' bićem.

Ovu vezu treba sagledati detaljnije. Pretpostavimo da čovjek nešto postiže u svijetu osjetila. Njegov duševni život ne ostaje ograničen na vanjske događaje. On prosuđuje svoje postupke. Međutim, ovaj sud se ne događa samo u životu misli, već poticaj za njega dolazi iz astralnog organizma, koji se također otkriva u fizičkom organizmu u jedinstvu s ritmičkim procesima. Odraz moralne prosudbe integriran je u misaoni život, koji se odvija u reflektiranim slikama. Taj se odraz pojavljuje unutar reflektiranog svijeta same misli samo s karakterom reflektiranog misaonog entiteta. Ali u astralno ritmičkom organizmu živi u svojoj stvarnosti. Ova stvarnost ne ulazi u običnu svijest tijekom zemaljske egzistencije. Ulazak je spriječen činjenicom da se fizički ritmički procesi osjećaju jače nego njihovi popratni duhovni procesi. Ako je fizički organizam odbačen u smrti, fizički ritmički procesi više nisu prisutni u čovjekovom iskustvu, tada u kozmičku svijest ulazi pogled na to što djelovanje čovjeka znači u duhovno kozmičkom svijetu. Ova kozmička svijest se razvija nakon što je eterski organizam otišao. U tom stanju čovjek sebe vidi kao moralnu tvorevinu, kao što je u svojoj zemaljskoj egzistenciji sebe vidio kao fizičku tvorevinu. Sada ima nutrinu koja je oblikovana moralnim kvalitetama njegove zemaljske djelatnosti. Gleda svoj astralni organizam. Ali u ovaj astralni organizam sja duhovno kozmički svijet. Ono što on govori o ljudskim djelima ostvarenim u zemaljskoj egzistenciji, pred čovjekovom dušom stoji kao činjenična slika.

Sa smrću ljudi ulaze u oblik iskustava drugačijeg ritma nego u svojoj zemaljskoj egzistenciji. Ovaj se ritam pojavljuje kao kozmička replika zemaljske aktivnosti. A život duhovnog kozmosa neprestano teče u ovo naknadno iskustvo, baš kao što zrak koji udišemo teče u pluća u zemaljskom životu. U svjesnom kozmičkom iskustvu pojavljuje se ritam, čija je slika fizički ritam. Kroz kozmički ritam, ono što se čovjeku događa u njegovoj zemaljskoj egzistenciji, integrira se kao svijet s moralnim kvalitetama u amoralni svijet. I nakon svoje smrti, čovjek doživljava tu moralnu bit budućeg kozmosa, razvija se u utrobi kozmosa, neće živjeti

samo u čisto prirodnom poretku kakav je sadašnji, nego u moralno prirodnom poretku. Osnovni osjećaj koji prožima dušu tijekom ovog iskustva u kozmičkom svijetu daje joj pitanje: hoću li biti dostojan integrirati se u moralni i prirodni poredak svijeta u budućoj egzistenciji?

U svojoj knjizi 'Teozofija', svijet iskustva kroz koja ljudi prolaze nakon smrti, nazvao sam 'svijetom duše'. Svijest o ovom svijetu koja nastaje inspiracijom daje sadržaj za pravu kozmologiju, kao što imaginativno znanje o stvarnom čovjekovom životnom tijeku daje sadržaj za pravu filozofiju.

Iz kozmičke svijesti u koju utječu kozmičke posljedice čovjekovih zemaljskih djela, ne mogu se dobiti dovoljni impulsi iz kojih bi ljudska duša mogla duhovno pripremiti nadolazeći fizički organizam. Ovaj bi se organizam pokvario kad bi duša ostala u svijetu duša. Ona mora ući u svijet iskustva u kojem su na djelu izvanljudski impulsi kozmosa. U spomenutoj knjizi, ovaj svijet sam nazvao 'zemlja duha'.

Drevni inicirani su iz znanja koje su stekli inicijacijom mogli reći svojim sljedbenicima: naći ćete nakon smrti u duhovnom svijetu duhovno biće, koje svoj odraz u fizičkom svijetu ima u Suncu. Odvest će vas iz svijeta duše u zemlju duha. Njegovim ćete vodstvom biti pročišćeni tako da ćete u zemlji duha moći pripremiti fizički organizam primjeren svijetu.

Posvećenici u vrijeme otajstva Golgote i oni iz prvih kršćanskih stoljeća morali su reći svojim sljedbenicima: stupanj 'Ja' svijesti koji ste stekli tijekom svoje zemaljske egzistencije postaje toliko svijetao zbog tvog bivanja na Zemlji, da je njegov suprotni pol, koji se javlja nakon smrti, toliko taman, da ne biste mogli vidjeti duhovnog sunčevog vodiča. Zato je sunčevo biće sišlo na Zemlju kao Krist, i izvršilo misterij Golgote.

Ako se prožmete živim osjećajem svoje povezanosti s misterijem Golgote dok ste na Zemlji, njegovo će značenje biti integrirano u zemaljski život i nastaviti imati učinka na čovjeka nakon smrti. Tada možete prepoznati vodstvo Krista kroz ovaj naknadni učinak. -

Od četvrtog stoljeća nadalje, ovo staro inicijacijsko znanje izgubljeno je u razvoju ljudi. Obnovljena kršćanska religijska spoznaja, mora ponovno uvesti Kristovo djelo za čovječanstvo, uključujući iskustva nakon smrti, iz inspiracije natrag u kozmološku znanost. Zadatak sljedećeg izlaganja ostaje opisati kako događaji u zemaljskoj egzistenciji koji su skriveni u volji, nastavljaju djelovati nakon smrti.

## **X. Duševno iskustvo volje**

Kada obična svijest pokreće volju, posebno je aktivan dio astralnog organizma koji je u labavijoj vezi s fizičkim organizmom, nego onaj koji odgovara osjećaju. A ovaj dio astralnog organizma koji odgovara osjećaju, opet je labavije povezan nego onaj koji odgovara mišljenju. U isto vrijeme, prava bit 'Ja' leži u astralnom organizmu volje. Dok osjećaj odgovara duševno duhovnom elementu koji je stalno u aktivnoj vezi s ritmičkim dijelom organizma, voljni dio duše neprestano prodire u metabolički organizam i organizaciju udova; ali u aktivnoj je vezi s tim članovima čovjeka samo dok se odvija volja.

Odnos misaonog dijela duše prema organizaciji glave, predavanje je duhovnog i duše fizičkom. Odnos duše osjećaja prema ritmičkoj organizaciji je odnos naizmjeničnog predavanja i povlačenja. Voljni dio, međutim, koji stoji u odnosu prema fizičkom, u početku se doživljava kao nešto duševno nesvjesno. To je nesvjesna čežnja za fizičkim i eterskim događajima. Zbog svoje vlastite prirode, ovaj dio volje se ne spaja s tjelesnom aktivnošću. Od nje se suzdržava i ostaje živjeti duševno i duhovno. Samo kada dio duše koji misli, proširi svoju aktivnost na metaboličku organizaciju i organizaciju udova, voljni dio će biti potaknut da se preda fizičkoj i eterskoj organizaciji i da u njoj bude aktivan.

Misleći dio duše temelji se na destruktivnoj aktivnosti fizičkog organizma. Kod formiranja misli, ova destrukcija se proteže samo na organizaciju glave. Kad se nešto od volje pojavi, destruktivna aktivnost preuzima metabolizam i organizaciju udova. Snaga misli teče u organizam trupa i udova, u čemu odgovara destruktivnoj aktivnosti fizičkog organizma. To potiče voljni dio duše da se strukturom suprotstavi raspadu i formativnoj organskoj aktivnosti rastapanja.

Smrt i život se tako bore u čovjeku. U mišljenju se otkriva organska aktivnost koja je uvijek u procesu odumiranja; u volji se otkriva nešto što budi život i stvara život.

One duševne vježbe koje se provode kao vježbe volje, s ciljem nadosjetilne percepcije, uspješne su samo ako postanu unutarnje iskustvo boli. Svatko tko dovede svoju volju do povećane energije doživjet će osjećaj patnje. U starijim epohama evolucije, ta je bol izazvana izravno kroz asketske vježbe. Time je tijelo dovedeno u stanje da mu se duša teško može predati. Kao rezultat toga, voljni dio duše bio je otrgnut od tijela i potaknut da samostalno doživljava duhovni svijet.

Te vrste vježbi više nisu prikladne za ljudsku organizaciju kakva je u sadašnjem trenutku evolucije Zemlje. Ljudski organizam je sada takav da to

poremeti razvoj 'Ja', ako sada radite stare vježbe asketizma. Sada morate učiniti suprotno. Vježbe za dušu koje su u današnje vrijeme neophodne kako bi se volja, kao dio duše oslobodila tijela, bile su okarakterizirane u prethodnim razmatranjima. One dovode do jačanja tog dijela duše, ne sa strane tijela, već sa strane duše. One jačaju duševne i duhovne aspekte čovjeka, i ostavljaju fizičke tjelesne aspekte netaknutima.

Već se iz obične svijesti može vidjeti kako je iskustvo boli povezano s razvojem duševnih iskustava. Svatko tko je stekao neko znanje više vrste, reći će: zahvalan sam sudbini za sretne, ugodne utjecaje u mom životu; ali svoje životne spoznaje, koje su ukorijenjene u istinskoj stvarnosti, dugujem svojim gorkim, bolnim iskustvima.

Ako se želi ojačati voljni dio duše, kao što je potrebno za postizanje intuitivnog znanja, tada najprije treba ojačati želju, koja se izražava kroz fizički organizam u običnom životu. To se događa kroz opisane vježbe. Ako ta želja postane takva da fizički organizam u svojoj zemaljskoj egzistenciji ne može biti osnova za nju, tada iskustvo voljnog dijela duše prelazi u duhovni svijet; i dolazi do intuitivnog gledanja. U tom gledanju, duhovni, vječni dio duše postaje svjestan samog sebe. Baš kao što svijest koja živi u tijelu to doživljava unutar sebe, duhovna svijest doživljava sadržaj duhovnog svijeta.

U naizmjeničnom procesu izgradnje i razgradnje ljudske organizacije, kako se ona otkriva u čovjekovoj organizaciji mišljenja, osjećanja i volje, mora se vidjeti više ili manje normalan ljudski tijek života na Zemlji. U djetinjstvu je drugačije nego kod odraslih. Zadatak prave pedagogije je razumjeti kako destruktivne i konstruktivne sile djeluju u djetinjstvu, i kakav učinak na njih ima odgoj i poučavanje. Tako nešto može proizaći samo iz nadosjetilne spoznaje cjelovite ljudske prirode prema njezinoj fizičkoj, duševnoj i duhovnoj biti. Znanje koje ostaje samo u granicama onoga što se znanstveno može postići, ne može biti osnova prave pedagogije.

Kod oboljele osobe je koliko-toliko poremećen normalan tijek međudjelovanja konstruktivnih i destruktivnih sila, za cijeli organizam, ili za pojedine organe. Ili prevladava izgradnja u neobuzdanom životu, ili razgradnja u procesu ubijanja pojedinih organa ili procesa. Samo oni koji prepoznaju cjelokupnu čovjekovu organizaciju prema fizičkom, eterskom, astralnom organizmu i 'Ja' biću, mogu razumjeti što se događa. A sredstva za ozdravljenje mogu se pronaći samo kroz takvo znanje. Jer u carstvima vanjskog svijeta postoje mineralna i biljna bića u kojima se, kad se pogledaju, prepoznaju sile koje se suprotstavljaju određenim vrstama sila u organizmu koji previše gradi ili razgrađuje. Isto tako, takvo protudjelovanje nalazimo u određenim aktivnostima samog organizma, koje se ne provode ili ne potiču u zdravom stanju. Pravo medicinsko znanje, prava patologija i terapija, mogu se graditi samo na znanju koje obuhvaća duh, dušu i tijelo, i koristi se rezultatima imaginacije, inspiracije i intuicije. Danas se potražnja



za takvim lijekom još uvijek naziva djetinjastom. To se čini jer se stoji na stajalištu čisto osjetilne znanosti. S ove točke gledišta to je potpuno razumljivo, jer s ove točke gledišta čovjek nema pojma koliko još toga više treba znati da bi se razumjelo cijelo ljudsko biće, nego da bi se razumjelo samo ljudsko tijelo. Zaista se može reći da antropozofija poznaje i uvažava prigovore svojih protivnika. No, upravo zato zna koliko je teško uvjeriti protivnike.

Voljni dio duše doživljava ono što se događa u dijelu osjećaja. To se iskustvo odvija nesvjesno, u normalnom životu duše. Ali to se nastavlja u dubinama čovjekove organizacije kao činjenična veza. Vrednovanje čovjekovog djelovanja na Zemlji, koje se provodi osjećajem i voljom, pretvara se u težnju da se u daljnjim iskustvima onom inferiornijem dijelu suprotstavi vrijedniji. Cjelokupna moralna kvaliteta čovjeka doživljava se nesvjesno; i iz tog iskustva formira se neka vrsta duhovno duševnog bića, koje raste u nesvjesnom dijelu čovjeka tijekom zemaljske egzistencije. Predstavlja cilj koji proizlazi iz zemaljske egzistencije kao cilj koji treba postići, ali koji čovjek u ovom životu ne može postići, jer mu fizički i eterski organizam, koji imaju svoj specifični dizajn iz prethodnog zemaljskog života, to ne omogućavaju. Dakle, kroz ovo duhovno duševno biće, u čovjeku postoji želja za formiranjem drugog fizičkog i eterskog organizma kroz koji se moralni rezultat zemaljske egzistencije može transformirati u daljnjem iskustvu.

Formiranje takvog fizičkog i eterskog organizma može se postići, samo tako da čovjek nosi naznačeni duhovno duševni entitet kroz vrata smrti u nadosjetilni svijet.

Neposredno nakon smrti, duševno duhovni čovjek, kratko vrijeme ima u sebi eterski organizam. U svijesti se javlja samo nagovještaj moralnog duhovno duševnog bića, nastalog u zemaljskom životu. Zato što je čovjek potpuno uronjen u pogled na eterski kozmos. U sljedećem dužem stanju iskustava (koje sam u svojoj 'Teozofiji' nazvao svijet duše) postoji jasna svijest o ovom biću moralnih vrijednosti, ali još nema snage za početak rada na izgradnji duhovne klice za sljedeći fizički zemaljski organizam. Čovjek još uvijek ima tendenciju osvrtni se na zemaljski život zbog moralnih kvaliteta koje je stekao. Nakon određenog vremena čovjek može pronaći prijelaz u stanje iskustava u kojem ta tendencija više nije prisutna. (U mojoj 'Teozofiji' nazvao sam oblast kroz koju čovjek živi, kao stvarno duhovnu oblast.) Sa stajališta nadosjetilnog misaonog sadržaja koji čovjek - nakon smrti - postiže u kozmičkoj svijesti, može se reći: neko vrijeme nakon smrti čovjek još živi okrenut Zemlji, prožimajući se duhovnim silama koje svoju osjetilnu sliku imaju u fizičkim pojavama Mjeseca. Iako se izvana odvojio od Zemlje, povezan je s njom posredno, svojim duhovno duševnim sadržajem. Naznačene duhovne sile Mjeseca prožimaju sve što čovjek čini tijekom svoje zemaljske egzistencije u smislu moralnog i duhovnog vrednovanja stvarne

vrijednosti bića u svom astralnom organizmu - ili kako je gore rečeno: u nesvjesnom području života osjećaja i života volje duše. Ovo moralno duhovno vrijednosno biće ima suštinski odnos s duhovnim silama Mjeseca. I upravo one drže čovjeka vezanog za Zemlju. Kako bi se razvila duhovna klica za fizički organizam sljedećeg života na Zemlji, također se mora duhovno i duševno odvojiti od Zemlje. On to može učiniti samo ako se ukloni iz sfere mjesečevih sila. U tom području mora ostaviti iza sebe moralne vrijednosti koje su s njim povezane. Jer rad na budućem fizičkom organizmu u vezi s duhovnim bićima nadosjetilnog svijeta mora se nesputano obavljati.

Čovjek ne može postići ovo odvajanje od carstva mjesečevih sila putem vlastitih duhovno duševnih moći. Ali to se ipak mora izvršiti.

Prije otajstva Golgote bio je slučaj da je znanost inicijacije mogla reći ljudima: u određenoj točki poslije zemaljske egzistencije, čovjekovo iskustvo se treba povući iz mjesečeve sfere, koja čovjeka drži unutar planetarnog života. Čovjek ne može sam izvršiti to povlačenje. Ali tada biće, čiji je fizički odraz Sunce, stupa umjesto njega u vodi ga u čistu duhovnu sferu u kojoj je on sam, a ne duhovno biće Mjeseca, aktivan. Čovjek zvjezdanu egzistenciju doživljava na način da duhovne arhetipove konstelacija zvijezda stajacića vidi s druge strane, s periferije kozmosa. Ta je vizija, iako mu se zvijezde otkrivaju, ipak neprostorna. Sa silama kojima je čovjek sada prožet, javlja se mogućnost da iz kozmosa oblikuje duhovnu klicu fizičkog organizma. Božansko u njemu ostvaruje božansko. Nakon što je duhovna klica sazrela, počinje njen silazak u novu zemaljsku egzistenciju. Čovjek ponovno ulazi u mjesečevu sferu. Tamo pronalazi moralne i duhovne vrijednosti koje je ostavio iza sebe kada je ušao u čisto zvjezdano postojanje; ugrađuje ih u svoje duševno duhovno biće kako bi ih učinio osnovom svog sudbinskog (kozmički određenog) života na Zemlji.

Znanost o inicijaciji kršćanstva pokazuje nešto drugo. Upijajući snagu koja za dušu proizlazi iz kontemplativnog i aktivnog emocionalnog iskustva zemaljskog Kristova života i otajstva Golgote, čovjek već na Zemlji, a ne samo kroz sunčevo biće nakon smrti, stječe sposobnost povlačenja iz mjesečevog utjecaja u određenom trenutku nakon njegove zemaljske egzistencije, i ulaska u čisto zvjezdanu sferu. Ova sposobnost je duhovna protuslika koja se doživljava nakon smrti, slobode koju donosi 'Ja' svijest u zemaljskom životu. U vremenu između smrti i novog rođenja, čovjek tada preuzima moralno duhovnu vrijednost ostavljenu u mjesečevoj sferi kao kreator svoje sudbine, koju tako može iskusiti u slobodi tijekom svoje daljnje egzistencije na Zemlji. Čak i u slobodi, on u sebi nosi posljedice svoje Bogom prožete egzistencije doživljene između smrti i rođenja, kao religioznu svijest.

Novija inicijacijska znanost može to vidjeti i prepoznati Kristov učinak u čovjekovoj egzistenciji. Ona pridodaje život filozofiji i kozmologiji koja

prepoznaje duhovni kozmos, religijsko znanje koje prepoznaje Krista kao posrednika obnovljene religiozne svijesti, kao vođu svijeta u slobodi.

U ovim prikazima mogao sam samo skicirati mogući nastanak filozofije, kozmologije i religijskog znanja. Još bi se štošta moglo reći kao bi skica postala obojena slika.